XIII 2

ДРАМСКА БАШТИНА

Култ
Насл
Србі

Милан Јовановић Морски

НЕСУЂЕНИ

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

Коло 13, књига 2

ISBN 978–86–80629–55–1

Издавач
Музеј позоришне уметности Србије
11000 Београд, Господар Јевремова 19

Главни и одговории уредник
Ксенија Радуловић, директор

Уредник едиције
Олга Марковић

Приредио
Горан Максимовић

Коректор
Олга Марковић
Горан Максимовић

Ликовно решење
Ново Чогурић

Припрема за штампу
Светозар Станкић

Штампа:
Алфаграф, Петроварадин, Рељковићева 20

Тираж: 300 примерака

Штампање завршено: септембра 2011

МИЛАН ЈОВАНОВИЋ МОРСКИ

НЕСУЂЕНИ

шаљива игра у четири дела

Прво издање комедије објављено је
у Новоме Саду 1881. године
трошком књижаре Браће М. Поповића

Приредио
Горан Максимовић

Београд 2011.

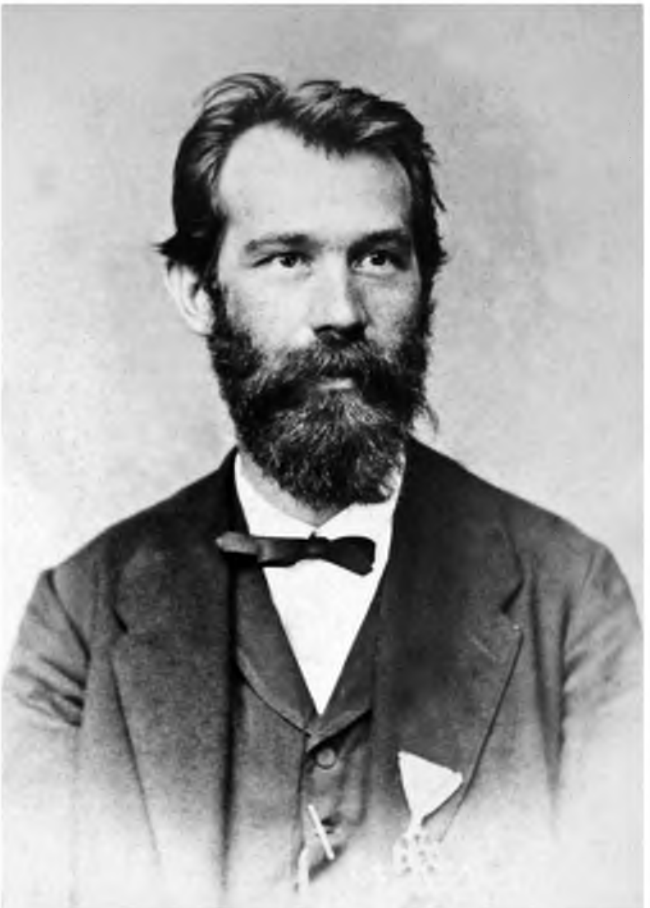

Милан Јовановић Морски

Милан Јовановић Морски

НЕСУЂЕНИ

шаљива игра у четири дела

ОСОБЕ

СРЕЋКО МЛАДИЋ, трговац
ВРАНКО ЗУБИЋ, његов пријатељ
БРШЉАН САРИЋ, свршени правник
МАТА ГОРЊАК, практикант
ЛАКА, свирац
ЈЕДАН СЛУГА
НЕНА ВЕСЕЛИЋКА, удовица
ЈЕЛКА, њена кћи
БЕЛАНА, њена нећака
ЕВЕНКА МЕШИЋКА
ПЕРСА, служавка
Гости оба пола
Збива се у једној већој вароши српској.
Време садање.

ЧИТАОЦУ

Као што има у друштву врлина, о којима апстрактно право не води рачуна, тако има порока, што не може да накази то право. Глума би била јалова дангуба, а глумац прави лакрдијаш, кад се не би у складноме облику заузимао за врлину, а окретао против порока. У томе лежи његово право посланство, и тим радом тек постају обоје нравна стихија у друштву.

Супстрат ове игре поникао је у нашем друштву, па и гдекоје изреке су верне копије тога друштва. Пишчева је заслуга само та, што је удесио материјал за глуму и ставио узрочну свезу између догађаја. Морал је остављен да га нађе слушалац. Ако га овај и не узмогне тумачити, надам се, да ће га на крају *осећати*.

То сам и хтео да постигнем. Што не може да се уклони позитивним законом, то ваља да се уклања хумором или сатиром. Смешан и накажен у нечем су истоветни, те свет од обојега зазире на једнако. С овом полугом у руци може позоришни писац с глумцем удружен да завојшти на незнање, а да сруши окореле заблуде, те да учини од позорнице оно, што, у ствари, ваља да буде: трибуна знања и храм добрих нарави.

ПРВИ ЧИН

Грађанска соба.

ПОЈАВА ПРВА

Срећко, тиње каву и чита новине, затим Вранко.

СРЕЋКО

Стара песма! Читао колико му драго: све то па то! Петар "изврсан родољуб", а Павао "подла издајица", – и сваки се позива на суд народа. Верујем, кад обе странке добро знају, да народ толико мари за њихове заћевице, колико за укисло вино ... Избори тражаво, као обично, а школе у добром старом реду, као да се ван ње човек и не дави у конкуренцији. Враг да носи тај ваш ред: народа сваки дан мање, иметка још мање, кредита ни мало, а пуна путуња лепих наштампаних говора, интерпелација и протеста. Кад би се само о томе могло живети, па лепо!

(Почивка)

Већ сам се уморио трчкарајући овамо-онамо по одборима; сустао сам већ од самих чланстава. Црквена опћина, "Матица", касина, позориште, и шта ти ту још нема ... Прегледај рачуне, оверови протоколе од прошле седнице, а стари отац дома ринта као мазга, и чува оно мало добра, које би "припознато родољубље" синовљево без њега већ давна расточило ... Ваља томе учинити краја: ваља се једном упрегнути у своје послове.

(Чита)

Гле, господин Бршљан Сарић и госпођица Јела Веселићева заручници! Срећно да Бог да! Заручница се вози на своме хинтову, а заручник нема ни таљигаша, па сад нека ми ко рече, ко се од ово двоје жени, ко ли удаје ... Мени је право! ... А, гле, Вранка!

(Улази Вранко)

Шта је с тобом, побратиме? Од кад си се ти почео дизати са шевама? Зар си изневерио своју стару навику?

ВРАНКО

Никако! У позориште не вали; а после позоришта с друштвом на вечеру – то се разуме.

СРЕЋКО

Да, ваља претресати вечерашњи комад, а за то се хоће ...

ВРАНКО

Друштво, лепо, да богме, па ако је у њему још и гдекоја млада глумица, критика иде да не може бити боље.

СРЕЋКО

Па зашто си тако рано из постеље?

ВРАНКО

Нисам могао да спавам од радости.

СРЕЋКО

Шта? Та ваљда се ниси наумио женити?

ВРАНКО

Ти знаш да с крупним стварима не разбијам главе. Имамо времена! Али место мене жени се, – шта мислиш ко?

СРЕЋКО

Ево, читам објаву: Господин Бршљан и госпођица Јела.

ВРАНКО

Шта, зар је објавио у новинама? Лукава зверка тај Бршљан! Зна он, да ће кредитори бити стрпљиви као јагањци ...

СРЕЋКО

А и ти си, чини ми се, међу њима на броју ... Али ту још не видим узрока за толико весеље, да не можеш сву ноћ да спаваш.

ВРАНКО

Зашто? Није ли ту већ довољно узрока, да је човек весео, кад види, да ће на леп начин доћи до свог новца?

СРЕЋКО

Па је ли то све? Нисам знао, да си толико понет новце! А још је питање, хоћеш ли доћи до њега. Бршљан је сиромах као миш: нема ни пепела на огњишту, ни варјаче на дувару; следује, да ваља да иде пуници у кућу, – да ваља да се уда, место да се ожени.

ВРАНКО

А шта ће му пуница? Он иде девојци у кућу.

СРЕЋКО

Врло добро, али та девојка још није у својој кући, а госпођа Нена тешко да ће се склонити, да прими мужа њезине кћери за свога господара.

ВРАНКО

А ко пита за то? Та се ствар тиче само благонадежнога мужа, господина Бршљана. Ако је њему право, да се вије као вити бршљан око своје јаче Јеле, – мени је право:
ја сам тиме добио двоструко.

СРЕЋКО

Не видим још ту велику добит.

ВРАНКО

Чекај! Добио сам , као што ти рекох, дуг, на који сам већ био превукао велики крст. Ко ће врага да се мрази са својом интелигенцијом поред дуга?! – Али сам добио несравњено више тиме, што сам изгубио.

СРЕЋКО

Изгубио? Добитак у губитку? Ти си загонетка, мој драги Вранко.

ВРАНКО

Та то и јест, тај губитак, хоћу рећи добитак, што ми не даде спавати од радости. Чуј па суди! Од некога доба госпођа Нена беше нешто зачестала својим гозбама; сваки час, ето ти ми позива у кућу, у виноград, овамо, онамо, с поруком, да не изостанем никако: биће та и та, – а ти знаш, да ја радо гледам неке и неке што тамо одлазе. Еле, кад год бих дошао, госпођа Нена ме прими с особитим одличијем, а госпођица Јелка са великом пажњом; са толиком пажњом, да ме не би оставила крај њезиних другарица ни толико, колико ми ваљаше рећи две-три обавезне речи. Мало, мало, па ето ти је крај мене, све у бризи, да ли се одиста добро проводим ... На светога Јована бејах се мало разгрејао у друштву код Јоцике, те ми не да враг мира, – хајд' увече да свратим госпођи Нени. Затечем ту малено друштво, све саме остаре тете, где играју карте. Гђица Јелка скочи кад ме угледа, пружи ми обадве руке, и увераваше ме, како се радује што сам дошао. За њом устане госпођа Нена и погледа ме тако љупко и поверљиво, да су се околне тете почеле загледати. – Ја ни на крај памети, да сам у небраном грожђу; мени се светлуца пред очима, те ми се свака тетица учини за десетак година млађа. – За мало мамица се врати картању, а ћерка ме учтиво откотрља у другу собу. – Ех, шта да ти кажем? Кад сам се вратио отуд, знао сам више но што сам хтео да знам ... Знао сам, да ме гђица Јелка љуби, да не може без мене да живи, да из моје посете види, како и она мени није равнодушна, и да, знајући колико сам ја стидљив ... мора већ једном да ми каже ... да ми рече ...

СРЕЋКО

Да би се радо удала за тебе? Је ли?

ВРАНКО

Та не баш тим речима ...

СРЕЋКО

Свеједно! Дакле да би желела поћи за тебе.

ВРАНКО

Ох, враг ме тентао, да одем разгрејан у женско друштво!

СРЕЋКО

Па шта си ти на то?

ВРАНКО

А знам ја шта сам јој све говорио? Знам да сам јој тепао све неке комплименте, – и да ...

СРЕЋКО

Шта даље?

ВРАНКО

Па, ништа. Чини ми се, да сам је једном пољубио у образ.

СРЕЋКО

Дакле печат на уговор. Па како је поднела ту капару на потоњу брачну срећу?

ВРАНКО

А ко то све памти? Толико стоји, да сам се сутра дан горко кајао зарад моје посете.

СРЕЋКО

Могу мислити, како би те старац погледао, кад би случајно на место Бршљаново читао данас твоје име.

ВРАНКО

Одмах би почео да говори са мном у множини. "Дакле, ви се жените, млади господине", рекао би, а то значи, сели се из куће. Мој отац неће да чује за гђицу Јелу.

СРЕЋКО

А зашто? Та она је девојка из добре куће.

ВРАНКО

Тако рече једном и моја мати, па додаде још, да је гђица Јелка добра партија. Да ти је било видети, како је позеленео мој чича! – "Добра, за кога је добра", развика се, "за моју кућу није, па крај!" То је, ја мним, јасно и разговетно.

СРЕЋКО

Без сумње. Па како си се извукао из те клопке?

ВРАНКО

Право да ти речем, нисам ја никад ни мислио женити се њоме, али ми беше мило одлазити у њену кућу порад лепога друштва. Рекох јој једно вече на пикнику, да се још не мислим женити, – а она ми за мало почне окретати леђа, иако сам је увераво, да би био најсретнији човек, кад би ме дочекала.

СРЕЋКО

А да је нешто пристала на твоју понуду?

ВРАНКО

Тога се нисам плашио. Наше су девојке толико нестрпљиве кад дорасту за удају. Нерадо дају младожењи, да се дуго предомишља ... Знаш ...

СРЕЋКО

Па кад је сама обрнула леђа, тим боље.

ВРАНКО

Јест, али се у друштву погледало на нас двоје, као да смо већ пар ... Па знаш ... ђаво не спава ... Да је нешто гђица Јелка заседела, она би се сетила моје понуде, па ето ти галибе!

СРЕЋКО

Ти си лакомо ушао у то.

ВРАНКО

Лепо је теби говорити. Али то је Ненино пиле, – па кад те ухвати стара квочка, држ' се добро!

СРЕЋКО

То бих желео видети, да ме жене ухвате против моје воље! А да шта би, да је гђица мало чвршће придржала свога галантног удворицу?

ВРАНКО

Покушао би с временом, да се измигољим из њезиних ручица; премда мислим , да не би дошао до те опасности, јер гђа Нена кује гвожђе док је вруће.

СРЕЋКО

У Бршљану као да је нашла мекше гвожђе од тебе.

ВРАНКО

То је друга работа. Господин Бршљан је свршени правник, а гђа Нена главни адвокат у вароши. Ту су заједнички интереси. За мало, па ће Ненин зет да се види у масном званију, па пут из куће. А док је тамо, нека му буду сви свеци у помоћи.

СРЕЋКО

Да, – међу тим ће његово званије бити, да попуни у картању место које одсутне тете.

ВРАНКО

У томе ће га без сумње усрдно потпомагати његова женица; – па и шта ће му више да буде срећан! Тако се мени са његовом женидбом свалио велики камен са срца.

СРЕЋКО

Ваљда ти пребациваше савест, што си је пољубио?

ВРАНКО

А зашто? Та није јој за то остала белега на образу!

СРЕЋКО

Па срђаше ли се гђа Нена на тебе?

ВРАНКО

Ни најмање! Она вели, да би јој било веома мило, да сам јој постао зет, али види да нисам био суђен њезиној кћери.

СРЕЋКО

Врло удобна утеха за опечаљене душе.

ВРАНКО

Да, богме! Ми пробамо, па ако не иде: није било суђено ... Ох, гђа Нена није жена, што ће лако да се расрди. Па на што и да се срди? Ако не узех ја госпођицу Јелку, узеће је други, па крај! Девојка, која има нешто, неће остати неудата, а сувише кад јој је мати гђа Нена.

СРЕЋКО

То је истина! Она се брине за свакога младожењу, а протежира сваку девојку, која би се радо удала.

ВРАНКО

Та то и јесте, што ме је тако рано дотерало к теби.

СРЕЋКО

Шта, зар ћемо још диванити о њојзи?

ВРАНКО

Нена, па Нена! И где је не видиш, она је ту!

СРЕЋКО

Да чујем.

ВРАНКО

Млади Горњак заљубио се до грла у њезину нећаку Белану! Вели, да лудује тако за њоме, да ће се убити из револвера, ако је скоро не добије.

СРЕЋКО

Хоће рећи, ако препоруком њезине тетке не дође до какве лепе службенице.

ВРАНКО

Та то је! Ала си оштроуман! Па како си ти тамо у задрузи све и сва, то те моли, да га, ако је икако могуће, сместиш на упражњено место књиговође.

СРЕЋКО

А Бранко, што су га ни крива ни нужна отерали из службе, да кубури још и даље?

ВРАНКО

Да, она је чула за Бранка, па вели, нека се мало стрпи, па ће му наћи учитељско место, јер има својих поузданих пријатеља у школском одбору.

СРЕЋКО

Верујем, али од тога неће бити ништа, драги брале. Нена добро зна, да је у трговачком заводу већа плата, па би је дала ономе, који је њојзи ближе. Мени је ближи Бранко, који са децом страда на правди Бога. Нека даде Горњаку учитељско место.

ВРАНКО

Јест, али је ту чвор, што Горњак није свршио науке; а као ислужени кадет, вели, могао би се с временом дотерати ...

СРЕЋКО

Кад није учио ништа, ено му Босна! Тамо требају људи од сваке руке, па ако није добар за учитеља, узеће га за пандура.

ВРАНКО

Како ти је драго. Ја сам своје учинио, а ти сад гледај, како ћеш са гђом Неном.

СРЕЋКО

Лако је за то! Не рече ли малочас, да се гђа Нена не срди лако. Рећи ће просто, да господину Горњаку није било суђено, да постане књиговођа, и тако ...

ВРАНКО

И тако јемачно неће му бити суђено, да буде супруг гђице Белане.

СРЕЋКО

А зашто? Тамо ће га срећа ваљда боље послужити.

ВРАНКО

Али, ако га не послужи, па се одиста убије, ко ће тада бити крив?

СРЕЋКО

Револвер, драги мој! Ха, ха! То нека ти је последња брига, пријане. Не убијају се људи данас из превелике љубави.
(Луп̄а на врат̄и)
Шта ће ово да буде? Напред!

ДРУГА ПОЈАВА

Лака и пређашњи.

ЛАКА

(Улазећи)
Је ли ово стан господина Срећка?

СРЕЋКО

Јест! Које добро? А гле, браца Лака! А шта ми ти новога носиш тако рано? Та у ово доба гајдашима је још ноћ.

ЛАКА

Ех, госпар Срећко, тако је негда било! Да, свира се ноћу, а спава се дању; али сад није више тако.

СРЕЋКО

Шта, зар си се заверио, да не веселиш више друге људе? То не би било лепо од тебе!

ЛАКА

А да шта ћу, госпар Срећко? Наступиле зле године, а са њима зао дух у свету. Свака ти шуша већ тражи хегедаше, а на свирца нико и не гледа.

СРЕЋКО

Е, гле, сад! Та знаш, биће то само мода, па ће за мало проћи.

ЛАКА

Лепа хвала! И то мало је доста, да човек умре од глади, или – Боже сачувај! – да запати грозницу, пијући све водурину. Ех, мој господару, нема више ништа од гајдаша: нећеју га више ни секе. Веле, да смрди мешина, а прдаљка да заглушује уши.

СРЕЋКО

Ех, онда је богме зло!

ЛАКА

Па шта је најгоре, сад све иде на брзу руку: и светац и свадба. Рекао бих, да сваки граби на ајзлибан. Пре не беше сватова без кола и шарених ћилимова, па се ту иђаше на тенане; па код сваког бирциза на друму: стој! Па свирац доле с кола, па држ' коло

наоколо. А сад – Боже ме прости,– момак младу под руку, па хегедаша напред, па сви пешице – као да воде медведа по вашару. Није ли ту паметније обесити гајде о клин, па поћи у аргаштину?

СРЕЋКО

У неку је руку боље; али ја мислим, још није дошло до тога.

ЛАКА

Не, Богу хвала, још нема паметних људи на свету, правих, што не веле, родољуба, што не дају свирцу да пропане. Ето, гђа Нена на пример ...

ВРАНКО

(Који је међутим читао, кашљуца)

СРЕЋКО

Та гђа Нена није човек, ја мислим ...

ЛАКА

Шта није! Вреди она, бога ми, за три човека. Како је чула, да је зло са Лаком, ето ти је једно јутро, – ко бајаги да јој моја жена баци карте, – па кад је чула нашу кубуру, а она узе мене у службу. – "Нећу ја," – вели, да напустим свирца, па ма га напустио цео свет. И ето ме сад лепо храни и плаћа, а ја је служим као што ваља, и кад је гостију, свирам у гајде, да се разлеже по свој кући. А жена кува, и кад је лепа прилика, она баца карте, па се тако живи.

СРЕЋКО

Та то је врло лепо!

ЛАКА

Да ли је то лепо! Ех, да су сви људи као што је гђа Нена, било би боље у свету. Она ти то све за час промеша: иште од једнога, а даће другоме; зове на гозбе, а сваки јој носи оберучке, што заиште, а то сведочи, да је сваки радо весео, само не уме без ње

некако да удеси. Она се сећа свакога. Удрвенио сам се од јутрос кад ми рече: Иди, Лако, господару Младићу. Бога ми бејах већ заборавио на вас.

СРЕЋКО

И то је с тога, што неће свирца на свадби. Па шта ће госпођа Нена са мном?

ЛАКА

(Вади писмо)
Шаље вам ово писмо с поздравом, да не изостанете.

СРЕЋКО

(Прегледа писмо)
Добро, Лакане! Реци твојој госпођи, да ће бити служена.

ЛАКА

С Богом остајте!
(Излази)

ВРАНКО

Шта врага! Кореспонденција са госпођом Неном. Гле, гле!

СРЕЋКО

Још више, драги мој, с госпођицом Јелком!
(Даје му писмо)

ВРАНКО

Пух! Мирише на мошус!
(Чита)
Г. Срећко Младић позива се уљудно, а гле старо писмо Ю – "позива се уљудно, да дође на ручак" ух! Па још и – у један час по подне." С правописом, како видим, не иде тако брзо код наших женских, као с модом. А гле поскрипт!
(Чита)

"Немојте никако изостати; мамица вас жели видети међу своје госте. Ваша искрена
(Ух! Искрена)
Јелка Веселићева." – Па хоћеш ли поћи?

СРЕЋКО

Да ме гђа Нена жели видети као госта, не бих ишао, јер знам, да не оскудева у гостима; али како сам уверен, да ме нешто треба, отићи ћу, да не рече, е се измичем од услужности.

ВРАНКО

Сад је на тебе ред, драги мој, мене више не позивљу ...

СРЕЋКО

Ко ти је крив? Не био пустити Бршљана да закрили Јелу.

ВРАНКО

Просто му било! Нама трговцима хоће се жена другога кова. Видиш ли ти, брате, да то све пропада, а већином зарад жена? Проклет луксуз; не могу људи да најагме.

СРЕЋКО

Није само с тога, мој пријане! Лако би било за свилене хаљине, кад би жена хтела само себе да одева; али ту ваља хранити и одевати читаву сатнију уз њу:куварку, собарицу, дечију чуварчицу, и шта ти ја знам кога све, па док се госпођа шеће по визитама и води тефтер, ко се с ким радо гледа, ови развлаче кућу и – успитавају децу. Тако и иду наше куће у суноврат, а туђе, где су газдарице вазда уз огњиште, напред. Не, тако ми Бога, волим се никад не женити, него узети жену, која се стиди домазлука и своје деце.

ВРАНКО

Амин! Тако и ја велим, и да ми није мати навалила, остао би младожења до века.

СРЕЋКО

Зашто? Има ваљда још у свету девојака, којима је стало да буду домаћице.

ВРАНКО

Јест, само их ваља наћи.

СРЕЋКО

Наћи, да богме, а не чекати да их ко други нађе.

ВРАНКО

Право велиш, тај дерни проводаџилук! Кад те окупе, мораш, хтео не хтео. Проводаџија добије нову кошуљу, а момак мора да захвали Богу, ако му не остане рита. – Али, сад ваља ићи.
(У ūоласку)

СРЕЋКО

Куда си наумио?

ВРАНКО

Хоћу да завирим у позориште; сад је време проби.

СРЕЋКО

Да, хоћемо мало да торочемо иза кулиса? Да сам ја редитељ, истерао би вас све удворице са позорнице.

ВРАНКО

Није то лако, драги мој! Ко зна би ли тада глумачко особље долазило тачно на пробе.
(Полазећи)
Остај ми здраво, мој мудричало. Мудруј само, а пусти нас лудове, да се мало науживамо.
(Одлази)

ПОЈАВА ТРЕЋА

Срећко сам.

СРЕЋКО

И то он зове уживање, кад се човек крха од јутра до вечера, да се удвори женској, на коју јуче још није ни мислио, и коју ће сутра да заборави, као своју лањску отрцану одећу. Блажена је младост, кад се удружи с веселом, безазленом превртљивошћу! Ја ти завидим, мој Вранко! Ти уживаш, што ти тренут пружи изненада, па си задовољан; ја тражим задовољство у ономе, што сам себи зготовим, па сам немиран и растројен.
(Почивка)
Да ми је само знати, шта хоће са мном та гђа Нена? Нисам још нигда био почашћен њезиним позивом. Ако је зарад Горњака, пропала је као на Каћу, па све да ме не би никад више позвала.

ПОЈАВА ЧЕТВРТА

Слуга и пређашњи.

СЛУГА

Добро јутро, господар Срећко.
(Пружа му табак)
У десет часова позоришни одбор; у три часа избор учитељке за четврти разред. Потпишите.

СРЕЋКО

Лепо!
(Потписује табак)
Јеси ли позвао све чланове, да не идем опет узалуд.

СЛУГА

Не терајте бриге, господар Срећко: бира се данас, па ће бити сви на окупу, а ваљда ће бити што и говора пред избор.

СРЕЋКО

На што говора? Која буде боља, изабраћемо је, па крај.

СЛУГА

Ех, није то тако лако. Оне, које су боље, ко зна одакле су, а ми имамо наших девојака близу.
(Поверљиво)
Нешто се поговара, да ће да бирају неку рођаку госпође Нене. Синоћ беше велика вечера код ње, па је – веле – та ствар углављена.

СРЕЋКО

Како? Та ваљда нису читали сведочанства на вечери?

СЛУГА

Каква сведочанства? Хе, хе! Ко ће с њима трљати главу? Госпођа Нена је доказала, као на длану, да госпођица Марица има највише знања, јер је свршила ове године најновију науку, па тако ће госпођица Марица бити изабрана.

СРЕЋКО

Па шта ће онда са мном, кад су они то већ свршили и без мене.

СЛУГА

Да потпишете протокол, како ваља.
(Поверљиво)
Знате, ја не бих другоме то ни рекао, али вама хоћу, да би знали напред на чему је ствар.

СРЕЋКО

Врло добро. Хвала ти; ја ћу се према томе владати ...

СЛУГА

Да; јер, знате, господар Срећко, није пробитачно остати у сред одбора у мањини: погледају на човека као на белу врану, па се ту мрази без потребе ... Знате ... Та ви то разумете. С Богом остајте!
(Одлази)

СРЕЋКО

Да, да! Разумем добро! Тако је! Не ваља бити особењак; ваља живети у љубави са светом, хоће рећи: ваља чинити што хоће већина, па било како му драго. – Овај пут ће те, господо, бирати без Срећка, јер он ће по подне јамачно имати главобољу.
(Лупа на врата)
Ко је сад опет? Напред!

ПОЈАВА ПЕТА

Горњак и пређашњи.

ГОРЊАК

Клањам се, господине Младићу.

СРЕЋКО

Добро јутро, господине! С киме имам част?

ГОРЊАК

Компанифирер Горњак ван службе; ту скоро намештен као практикант у овој вароши. Па сам увек желио представити се вама и упознати вас лично ...

СРЕЋКО

(Тихо)
Представити, хм, хм!
(Наглас)
Веома сам обвезан за толику пажњу, господине, али ...

ГОРЊАК

Ох, знам ја што и цела варош, да сте ви један од најскромнијих наших младића, али да имате срце, – срце од бриланта.

СРЕЋКО

(Тихо)
Камо срећа да је тако тврдо!

ГОРЊАК

Па мислим да сам се обратио на правог човека, кад сам се усудио умолити вас за једно пријатељство ...

СРЕЋКО

(Тихо)
Држ' се сад, Срећко!
(Наглас)
Ако што могу, господине Горњаче, ја сам вам на услузи.

ГОРЊАК

То сам знао напред; а тиче се једне маленкости, која вас не кошта ништа ...

СРЕЋКО

(Тихо)
Мене, да, ништа!

ГОРЊАК

Једна добра реч у задрузи, – то је све!

СРЕЋКО

То није много. А за кога ту добру реч, ако смем питати?

ГОРЊАК

За вашега слугу
(Клања се)
г. Младићу. Видите, околности озбиљне природе принудише ме, да напустим војну каријеру. – Знате – међу нама – то је мизерија! Хоће се година док човек не дође до нечега, па још уз то ваља за сваки аванзаменат да прође најпре кроз шибу од испита. На част им те глупости! Укратко, ја сам ево узео грађанско рухо и хоћу да живим са својом браћом.

СРЕЋКО

(Тихо)
Биће пре о својој браћи.
(Нагласс)
То је лепо од вас, господине! Па сад?

ГОРЊАК

Сад је, као што знате, упражњено место књиговође у задрузи, а ја као ислужени фирер, – можете мислити ...

СРЕЋКО

Сасвим способан за то, без сумње ...

ГОРЊАК

Да, богме, да, – уз то сам, ако Бог да, за мало и окућен овде, па има задруга потпуну гаранцију ...

СРЕЋКО

Ох, нама би ваша личност и ваш карактер била потпуна гаранција; али ...

ГОРЊАК

Па онда ваљда неће бити никакве сметње.

СРЕЋКО

Нема је за сад, да богме, почем је место већ попуњено ...

ГОРЊАК

Како то? Та ја сам јутрос био код госпође Веселићке, па она рече да још није ...

СРЕЋКО

Госпођа Веселићка јамачно није знала, почем избор још није обављен.

ГОРЊАК

Ех, па онда би се још дало удесити: кад би то јест ... ви ...

СРЕЋКО

Удешен је већ, као што рекох, још јуче.

ГОРЊАК

Та ваљда би се могло доћи како год до већине гласова ... Не чини ништа један, два више, па је ствар свршена.

СРЕЋКО

Сажалевам што тога неће бити: сви су гласови за једнога.

ГОРЊАК

(Збуњено)
То је чудновато ... пре избора ...

СРЕЋКО

Не треба се томе чудити; тако је то у нас. Ви ваљда знате, да и у женској школи још није обављен избор, па ипак је још јуче наименована учитељка.

ГОРЊАК

Да ... Знам ... али то је што друго ...

СРЕЋКО

Исто то, господине; само што је онде решио женски клуб, а овде мушки.

ГОРЊАК

Јест, али би се ипак могло, кад бисте ви хтели.

СРЕЋКО

Ја хоћу свакад да будем услужан свакоме, али не могу да преврнем, што сам јуче углавио.

ГОРЊАК

Па ко је – ако смем питати – изабран, назначен ... хоћу рећи ... протежиран?

СРЕЋКО

То је, господине, јавна тајна, Бранко Радић.

ГОРЊАК

Како? Радић? Па ту би се још могло што пробати! Ја сам према њему јачи конкуренат. Осим моје одличне породице, служио сам цара ...

СРЕЋКО

(Оштро)
Господине, сваки је ваљан човек од добре породице, а што се тиче цареве службе: зар ми остали грађани не служимо цара? Или зар га ви не служите више, пошто сте изишли из војске?

ГОРЊАК

Нисам се добро изразио; хтедох рећи, да се обично даје првенство онима ...

СРЕЋКО

Изволите разумети, да овде нема првенства; ствар је већ свршена.

ГОРЊАК

Јест, – видим ... али ко зна како ће власт ... Радић је отпуштен из службе због нелојалног поведења ...

СРЕЋКО

Ја пак мислим, да љубити свој народ није нелојално поведење. Радић је стекао ваљда због тога непријатеља у својој служби, па смо ми *дужни,* да му их надокнадимо. То је све!

ГОРЊАК

Мени је жао, да ствар тако стоји! Да сам знао, не бих вас узнемиривао својом посетом.

СРЕЋКО

(Тихо)
То и тако знам!
(Јасно)
Ништа то! Тиме сам добио пријатну прилику познати вас лично.

ГОРЊАК

Ох, моје познанство по себи је споредна ствар; уз то, ја – знате – не улазим у тешња познанства с људима испод мога реда.

СРЕЋКО

Имате право, господине! Онда ми је жао, што нећемо моћи да наставимо наше познанство. Будући и сам прост грађанин, не улазим у тешња познанства с људима изнад мога реда.

ГОРЊАК

Не, ... тако нисам мислио ...

СРЕЋКО

Видим да нисте мислили. Али не чини ништа! Само бих вас тада саветовао, г. Горњаче, да не дате вашем поносу да вас изневери, те да потражи, као ево данас што је, пријатељство испод вашег реда.

ГОРЊАК

(Збуњено)
Имате разлог ... ја сам ... али госпођа Веселићка ... да ... тако је кад човек ...

СРЕЋКО

Право, обратите се на њу; то је одлична госпођа, те ћете се бар у другој прилици добро сместити.

ГОРЊАК

Врло добро! Следоваћу вашем савету, г. Младићу. Видим, да искрено мислите. Молим вас, само сачувајте ми ваше пријатељство до прве прилике и допустите, да вас више не задржавам. Имам част, господине Младићу!
(Одлази)

СРЕЋКО

(Сам)
Не видим много оте части, али што му драго: ако је имаш, боље за тебе. – Овога смо срећно скинули с врата! Ух, још да могу бити толико искрен, колико ме ои част и имао би шта лепога да чује. Али сад на посао, мој Срећко; старац од зоре у дућану, па чека свога родољубивог сина да га замени.
(Излази)

Застор пада.

ДРУГИ ЧИН

Одлична грађанска стаја.

ПОЈАВА ПРВА

Јелка и Белана улазе испод руке.

ЈЕЛКА

Тако је то, драга моја, једанпут се мораш удати, па већ кад мораш, толико чини: данас или сутра.

БЕЛАНА

Боље данас, него сутра. Ха, ха, ха! Па још кад се девојка *овако* удаје као ти ...

ЈЕЛКА

Ех, немој то рећи ... Ја бих радије пошла момку у кућу; – знаш, има и удаја у кући своје неудобности. Истина, ја сам негда нешто сневала о томе, али шта ћемо? Тако хоће мамица, а ја слабо питам за даље; мени је право.

БЕЛАНА

Та иди, лудо! Ја бих пристала сутра на такву удају, кад би то са мном било могуће.
(Уздише)
Али ја немам ни оца ни матере ... па ...

ЈЕЛКА

Па онда?

БЕЛАНА

Па се јамачно нећу удати ни у кућу ни из куће.

ЈЕЛКА

(Патетично)
Боже сачувај такве судбине! – Али, ти ми се допадаш, Белана! Зар није мамица ту? Зар ти није обећала, да ће те удати по што, по то?

БЕЛАНА

Јест, али ту се хоће још ко трећи, драга моја. Знам ја, да би тетица хтела, али ја сам сиромашна, немам ни мангуре.

ЈЕЛКА

Па шта то чини? Мамица ће наћи твоме мужу какву лепу службеницу место прћије.

БЕЛАНА

То је истина! Ох, али би то било лепо! И за чудо, кога је год хтела тетица да смести, тога је сместила.

ЈЕЛКА

Тако је то, кад се уме наћи с пријатељима. Кад их мамица окупи, неће јој одрећи ништа, па да би искала, да развале ову кућу.

БЕЛАНА

Ала је та тетица срећне руке. Мало је у свету жена подобних њојзи.

ЈЕЛКА

Верујем! Кад се само спомене мамичино име, сви удесе танке нитe. Видиш, ја бих ти нешто рекла, кад би ми обећала, да ме нећеш издати.

БЕЛАНА

Како бих ја то за Бога! Говори само, мучаћу као риба.

ЈЕЛКА

Чини ми се, да је мамица бацила око на једнога ...

БЕЛАНА

За мене, мислиш?

ЈЕЛКА

Та ваљда неће мени дати двојицу.

БЕЛАНА

Да, право, ти си већ заручена.

ЈЕЛКА

И то јавно, као што си већ читала, па сад се не може више натраг.

БЕЛАНА

Па ко је то, реци ми, молим те.

ЈЕЛКА

Ех, мучно је то код мамице извесно сазнати! Она свакад има по двојицу тројицу на канапу, па кад изда један, одмах долази други на његово место. Тако је било и са мном.

БЕЛАНА

То је паметно. Па ко, мислиш, да је сад на реду. Реци ми право, среће ти!

ЈЕЛКА

(Поверљиво)
Господин Горњак.

БЕЛАНА

Ах!

ЈЕЛКА

Шта ти је?

БЕЛАНА

Виђали смо се, док је још био подофицир. Ох, да си видела како му лепо иђаше војничко рухо! Прави каваљер!
(Уздише)
Али шта је вајда ...

ЈЕЛКА

Разумем, ту би требало кауције. Али сад иде и без ње.

БЕЛАНА

Ја бих радије, да је још у мундиру, али кад већ није, шта му драго.

ЈЕЛКА

Лудо, зар није човек, човек?

БЕЛАНА

Јест, знаш, али некако је друкчије војник ... Али сад је питање, били он мене хтео.

ЈЕЛКА

Хтео, не хтео, кад га окупи мамица, мора. Чини ми се, да је дошао овамо да се намести, а без женидбе, знаш, то овде код нас не иде никако!

БЕЛАНА

Али, ако не усхте мене?

ЈЕЛКА

Ех, велике ми несреће. Мамица ће наћи другога, па толико чини.

БЕЛАНА

Исина, али ја бих радије ... А од куда ти то све знаш, бога ти?

ЈЕЛКА

Видим често господина Горњака у нашој кући, па све нешто шурује на само с мамицом. И јурос је био овде, али само за мало, па оде брзо, као да је потера за њиме. Видим, да су у неком послу, па мислим, какав би то могао бити д р у г и посао.

БЕЛАНА

Ох, моја оштроумна сестрице, ала си ђаво од девојке!

ЈЕЛКА

Пст! Ево мамице.

ПОЈАВА ДРУГА

Госпођа Нена и пређашње.

НЕНА

У ред шљиварке! Зар је то лепо тако напустити друштво код стола. Шта ће на то рећи ваше ђувегије?

ЈЕЛКА и БЕЛАНА

Ђувегије?

НЕНА

Да, богме!
(Јелки)
Зар ти немаш већ свога? А и Беланин, чини ми се, није далеко. Хајд' ти тамо твоме Бршљану, Јелице, па забављај госте, а ти Белана, уђи овамо у ову собу, па кад те позовем, с места да дођеш.

ЈЕЛКА

Али, мамице.

БЕЛАНА

Али, тетице!

НЕНА

нема ту али! Брзо, брзо, да нас когод не изненади.
(Белана полази на лева врата)
Знаш кад те позовем, одмах да си ту.
(Полази с Јелком пут десних врата. На ово се појави Срећко)

ПОЈАВА ТРЕЋА

Нена и Срећко.

НЕНА

(Гурне Јелку кроз врата)
Изволите, изволите, господине Младићу, и тако сам желела говорити с вама на само.

СРЕЋКО

Ја сам вам на услузи, госпођо Веселићко. Располажите са мном.

НЕНА

Ох, ви мушки сте чудна створења! Пуна су вам уста лепих речи: "Ја сам ваш роб, госпођо" – "располажите са мном", – а кад дође до збиље, ви по вашој глави. Можда би боље било по вас, да је одиста тако, као што кажете.

СРЕЋКО

(Галантно)
Ех, кад би свака жена била као ви, милостива ...

НЕНА

Свака је жена од природе добра и бистра; ако не ваља, томе је крив муж.

СРЕЋКО

(Све тако)
То одобравам, милостива госпођо, али мене ваљда нећете бројати у ту врсту мужева.

НЕНА

Та ви још и нисте муж?

СРЕЋКО

Што није, још може бити ...

НЕНА

Било би већ, да нисте такав страшивац.

СРЕЋКО

Ја страшивац?

НЕНА

Онда бих вам морала рећи, да сте задивљали.

СРЕЋКО

(Збуњено)
Ја вас не разумем ...

НЕНА

Сад ћете разумети. Затекох ове моје две девојке где торочу. Па. Шта мислите, о коме су говориле?

СРЕЋКО

А ко би то могао погодити! Госпођица Јелка о господину Брлшљану ...

НЕНА

Боже сачувај! Неко други ...

СРЕЋКО

Ех, онда је ваљда госп ... – господин Горњак био тако срећан.

НЕНА

Ох, на тога нико и не мисли.

СРЕЋКО

Како? На господина Горњака? Та ... ако сам добро чуо ...

НЕНА

Дајем вам моју реч на то; а ево вам и доказа: говориле су о вама.

СРЕЋКО

(Зачуђен)
О мени?

НЕНА

На моју реч овама, али не одвећ ласкаво.

СРЕЋКО

Ох, за Бога! А да шта са, скривио, те су госпођице ...

НЕНА

Ваљда сте што и скривали, јер се горко јадала моја Белана, да је нисте за ручком ни погледали.

СРЕЋКО

Зар ја? Али да! Ох, простите милостива госпођо, ја сам крив одиста ... Али ипак не толико ... верујте! По несрећи ја не умем да се удварам, па сам ваљда увредио ... али ја сам то одмах исповедио госпођици Белани, како сам сео до ње за трпезу.

НЕНА

Видите сад, да сте били страшивац.

СРЕЋКО

Само невешт, милостива, невешт!

НЕНА

Дакле ви велите, да вас је моја Белана криво осудила?

СРЕЋКО

Ох, одиста криво. Уверавам вас, милостива госпођо, одиста криво!

НЕНА

Ето видиш! Тим девојкама нигда није доста пажње. А ја сам знала да ће тако бити.

СРЕЋКО

Будите уверени, милостива госпођо, да би госпођица Белана била последња, коју бих ја желио тако предусрести. Та ја њу сувише поштујем ...

НЕНА

Та знала сам ја то, али те девојке! Ех, гледај ти ње ... Како да ме омане.
(Виче)
Белка, Белана! Гле, ти ње, да ме тако омане!

ПОЈАВА ЧЕТВРТА

Белана и пређашњи.

БЕЛАНА

(Трчући)
Заповедајте, тетице.

НЕНА

Видиш како си неправично осудила овога господина.

БЕЛАНА

Ја, драга тетице?

НЕНА

Ти, да богме, кад си ми рекла, да не хтеде ни да те погледа код трпезе.

БЕЛАНА

(Зачуђена)
Та ја ... нисам ...

НЕНА

Ни речи више!

СРЕЋКО

Ох, драга госпођице, можда сам нехотице ...

НЕНА

А мени сад рече, – што сам додуше и пре знала – да те поштује, да те љуби ...

СРЕЋКО

Хоће рећи ... госпођица тетица има разлог: и то сам рекао.

НЕНА

Видиш ли, сулудаста девојко, како лако може да се превари млада глава. Да не беше тетице, изгубила би овако красног младића.

СРЕЋКО

(У забуни)
Ох, милостива госпођо!

НЕНА

Да, то вам искрено исповедам, господине Младићу, да вама дајем радије моју нећаку, него икојем другом младићу ...

СРЕЋКО

(У највећој забуни)
Мени, милостива? ... Та ја ...

НЕНА

А шта ту даље крити? Та читам вам из очију шта мислите. Није до момка да се стиди, већ до девојке. Погледајте само како се укочила од стида.

БЕЛАНА

Ја одиста ... драга тетице ... не знам ...

НЕНА

Реци ми право, Белана, јеси ли и ти добила вољу да се удаш, кад си видела Јелку као заручницу?

БЕЛАНА

(Стӣдљиво)
Јесам, драга тетице ...

НЕНА

Па шта онда чекаш? Зар не чујеш чисто и јасно, да те младић хоће?

СРЕЋКО

Ја, милостива?

БЕЛАНА

Госп. Младић?

НЕНА

Не хасни сад већ више крити, него пружи му руку и буди уверена, да бољега младића нећеш наћи у нашој вароши.

БЕЛАНА

Али, драга тетице ...

СРЕЋКО

Али немојте је силом, милостива госпођо ...

НЕНА

Шта силом? Та не верујте јој ни речи: стиди се да призна, а ја знам. да се у потаји радује.

СРЕЋКО

Истина, ја веома поштујем госпођицу Белану; али ја не бих тако нагло ...

НЕНА

Ох, драги пријатељу. Заљубљенима су дуги часови, а заручницима је тренут читав век. Немојте мени то говорити; прошла сам ја већ ту школу.

СРЕЋКО

Верујем, милостива ... Али не само порад госпођице Белане .... и ја бих радије пре ... с мојим оцем ...

НЕНА

Па ваљда неће ваш отац бирати за вас? То би тек било лепо!

СРЕЋКО

Та не! Шта више, ја сам уверен, да би он сваки мој избор ...

НЕНА

Па на што онда отезати, кад је девојка већ пристала?

БЕЛАНА

Мени се чини, тетице, да ме господин Младић неће.

СРЕЋКО

(У забуни)
Ја, госпођице? Ох, та ви сте одиста неправични! Који младић не би тако љубазну, тако красну девојку ...

НЕНА

Ето видиш, лудо! Одмах да му пружиш руку!
(Срећку)
Знате, то јој ни мало не пада тешко!
(Меће Беланину руку у Младићеву)
Тако! Видите ... А сад срећно да Бог да!

СРЕЋКО

(Резигнирајући)
Хвала!

НЕНА

Немате на чему! А сад извините само за један тренут. Одмах ћу бити опет крај вас!
(Излази брзо)

ПОЈАВА ПЕТА

Срећко и Белана.

СРЕЋКО

Ја се овоме ... овој срећи, хоћу да речем ... одиста нисам надао.

БЕЛАНА

Ни ја, господине Младићу!

СРЕЋКО

Па како је то дошло? Та ја сам мислио, ви сте обећани другоме.

БЕЛАНА

И ја ...
(Прибира се)
Како? Другоме?

СРЕЋКО

Бар тако се поговарало ... Господин Горњак ...

БЕЛАНА

Ах, мислите? ... Ја не знам ништа о томе.

СРЕЋКО

Ништа? Зар вас тетица није питала за њега, госпођице?

БЕЛАНА

Није одиста ... Хоће рећи ... па и да је ...

СРЕЋКО

А да је, шта бисте ви тада?

БЕЛАНА

(Збуњено)
Право да речем ... ја бих ... ја не знам.

СРЕЋКО

(Тихо)
То је чудновато!
(Наглас)
Али, ако бисте ви можда желели ... ја не бих радо другоме ... Уопће ја држим, да је све ово шала, и да се све може још ... Зато велим, ако бисте ви желели ...

БЕЛАНА

Ја желим што и моја тетица.

СРЕЋКО

Ја сам вам веома обвезан за то поверење, госпођице; премда... ја ...

БЕЛАНА

Шта бисте ви?

СРЕЋКО

Та знате, ја бих најпре ... да вам разложим моје стање ...

БЕЛАНА

Ох, тетица врло добро познаје ваше стање.

СРЕЋКО

То је могуће ... али знате ... Што тетица ваљда не зна ... то је ...

БЕЛАНА

Шта је то што тетица не зна?

СРЕЋКО

Не зна ваљда, да човек мога сталежа – мора најпре да види ... да се увери ... неће ли му можда ... да ... знате ...

БЕЛАНА

Ви као да се још предомишљате, господине Младићу?

СРЕЋКО

Ох, ни најмање!
(Тихо)
До ђавола! Говорим којешта.
(Наглас)
Није ту само до мене ...знате ... ја бих био најсрећнији човек, кад бих ...

БЕЛАНА

Та тој вам срећи, ето видите, нико не стоји на путу.

СРЕЋКО

Да, одиста .... Ја сам веома срећан ... хоће рећи:
Ја бих био одвећ срећан, кад бих ... само знао.

БЕЛАНА

Шта бисте желели да знате? Ах, ево нам тетице! Гледајте како се млади заручници лепо воде испод руке.

ПОЈАВА ШЕСТА

Нена, Бршљан, Јелка и пређашњи.

НЕНА

Част ми је, представити вам овде нови пар. Господин Младић испросио је овај час моју Белану, а ја му је – бога ми, дадох оберучке.

СРЕЋКО

Јест, да ... ја сам био тако слободан ... па милостива госпођа ...

НЕНА

Шта ће ту толико комплименти? Узмите се под руку, овако као ови; да видимо, како ћете изгледати пред олтаром.
(Белана узимље Срећка под руку)
Тако, врло лепо! Изврсно! Таква лепа пара није лако наћи! Дакле, честитамо вам, младенци! Да вам Бог да доста блага, а за весеље ћемо се сами постарати.

БРШЉАН

Срећно да Бог да, господине Младићу.
(Пружа му руку)

СРЕЋКО

Хвала, хвала! ... Ја сам одиста ... сасвим збуњен ... од ... изненадне ... радости ...

ЈЕЛКА

Ала си добра мужа добила, Белана!

НЕНА

Добар, да га бољега не може бити. Ја сам напред уверена, да ће свакој жељи његове женице изаћи у сусрет; је л' те, млади ђувегијо?

СРЕЋКО

Ох, без сумње ...

НЕНА

Тада је ујамчен миру кући, а где је мира, ту је и среће.

БРШЉАН

Тако је одиста! Видите, ја не бих био кадар одрећи што мојој Јелки.

СРЕЋКО

(Тихо)
Верујем!

НЕНА

А шта си се ти удрвенила, Белана? Шта не питаш свога заручника, би ли он био кадар одрећи што својој жени? А?

БЕЛАНА

Би ли ми што одрекли, кад бих вас лепо молила?

СРЕЋКО

Ох, одиста не, госпођице, јер претпостављам, да не бисте захтевали, што ја не бих могао ...

НЕНА

Ох, могу мужеви све кад хоће; а жена иште само маленкости, којекаве ситне каприце, ... што није вредно трошити речи зарад њих. Паметан човек климне главом, паметна жена га за то пољуби, па је ствар свршена.

БРШЉАН

Тако је, бога ми!
(Јелка)
Што мамица уме лепо да говори, то не роди.

ЈЕЛКА

Ох, то је прекрасно, сад бар можемо, Белана, заједно на венчање.

БРШЉАН

Да, на венчање.

БЕЛАНА

Кад год је тетици драго ...

НЕНА

И то ће доћи, децо! То мора бити свадба, да ће се дуго о њојзи говорити. Варошки капетан кум, прота стари сват, па ето ти у цркви дебелих свећа и шпалир од пандура. А каруце би загатиле улицу, да дође само половина гостију, што ће доћи. – Ох, та то ће бити прекрасно! Је л' те, господине Младићу?

МЛАДИЋ

Да, да ... Милостива .. То ће бити досита прекрасно.
(Тихо)
Ух!

НЕНА

Девојка, знате, није имућа, али штоће вама блага? Бог вам је дао доста! Кад је срце задовољно, не пита се ту за благо. Видите, кад сам ја бирала зета, нисам гледала благо.

БРШЉАН

Да, богме ... Ето, видите ... Али ће бити, ако Бог да, и тога ...

НЕНА

Свега ће бити кад је слоге у кући и кад се слушају старији ...

СРЕЋКО

(Погледа на Бршљана, хитро)
Да, то је истина; зато бих најпре ...

НЕНА

Пре свега ваља гледати, јесу ли младенци задовољни. Да је моја Јелица рекла нећу – ја је не бих никако принудила ... Ја никако!

БРШЉАН

Али Јелка није рекла: нећу ... Хе, хе!

ЈЕЛКА

Да видим, хоће ли мој супруг рећи нећу, кад Јелка што захте.

БРШЉАН

Боже сачувај! Особито ако мамица захтева ...

ЈЕЛКА

Мамица је ваљда сагласна са мном; је л' те, драга мамице?

НЕНА

Тако је! А сад да вам објавим, да ћемо сутра дати сјајан соаре у част заручницима. Ту ће бити пуно света. Хоћу да то буде најлепши састанак, што га је до сад било у мојој кући. Јела и пића у изобиљу, а музике ће бити од сваке руке, па ће се играти до зоре!

ЈЕЛКА

Ох, то је изврсно, мањифик! Ја вас ангажирам на први кадрил. господине Младићу.

БРШЉАН

Хм!
(Кашље)

СРЕЋКО

Мене? Да право рекнем, госпођице ... ја нисам вешт ...

ЈЕЛКА

Ох, то не чини ништа; ја ћу вас научити, па кад поведете Белку на бал, можемо бити визави ...

БРШЉАН

Тако је да; ваља то учити. Видите, и ја сам га већ научио. Данас се већ не може у боље друштво без тога.

ПОЈАВА СЕДМА

Перса и пређашњи.

ПЕРСА

Све што сте желели за вечеру, госпођо, донето је.

НЕНА

Све ће то бити мало, Персо. Ваља ићи још један пут.

ПЕРСА

Како заповедате.

НЕНА

Ово вече ћемо да светкујемо међу нама у фамилији.

БРШЉАН

Тако ми се допада! Међу нама у фамилији.
(Парови се групирају и говоре)

НЕНА

(Узимље Персу на страну)
Пођи ћеш у посластичара Хофмана, па ћеш наручити две торте и грилаж; одмах да их справи! Па му реци, хоћу да буду лепо искићене, да буде на једној две склопљене руке, а на другој два голуба с венцем у кљуну, јер се сутра, рећи ћеш, прстенује моја Белана с господином Младићем ... Разумеш? А уз пут свратићеш у гостионицу код пужа, па ћеш упитати браца Лазу има ли лепе салаксије и пошто је аков, али да буде фајн, рећи ћеш, јер ће бити за сватове

Јелкине и Беланине. Разумеш? Али удеси то тако, као да ти ја нисам ништа рекла о сватовима ... Ти већ знаш како ... Јеси ли ме разумела?

ПЕРСА

Како да нисам, Бог с вама? Ја ћу рећи: Чини ми се ... али не знам право ... Та већ удесићу ја то како ваља.

НЕНА

Да, да! Ти већ знаш како то ваља удесити.

ПЕРСА

Бићете задовољни. Идем одмах ...
(Одлази журно)

НЕНА

Тако је, видите! Свуда госпођа ваља да је својим слугама иза леђа, ако хоће да посао буде у свом реду. Ја сам тако научила и своју децу ...

БРШЉАН

Ох, што се тиче економије, ту мамици нема пара!

НЕНА

Ваља економисати за своју децу. – А, гле, тета Евенке!

ПОЈАВА ОСМА

Мешићка и пређашњи.

МЕШИЋКА

(Улазећи кашље)

НЕНА

(Иде јој у сусрет)
Баш је то лепо од вас, тета Евенко, што сте свратили. Распитујем сваки дан, шта је са нашом тета Евенком, па тек сам јуче чула, да сте били нешто слаби ... Седите, одморите се мало.

МЕШИЋКА

(Седа задувана)

Та проклета ... дихавица! Морала сам ... као обично ... да мећем ... слачицу ... на листове ...

НЕНА

За Бога, да нема томе злу лека! Па на што су ти доктори?

МЕШИЋКА

Прођи се, молим те, тих доктора! Престави себи, шта ми рече ту један неки дан, кад сам се потужила. "Године су, госпођо!" рече ми. Какве године, молим те? Та ваљда нисам престарела! А што сам мало бледа: хвала Богу, има младих девојака што им је лице бледо као млад сир.

НЕНА

Куд и камо блеђе од вас! Ето вам Ружа прија Саветина. Чисто ме секне у срцу, кад је оанко бледу назовем Ружицом.

МЕШИЋКА

Ето, видиш! Какве године! Кад ми мало поумине дихавица, лака сам као перо, могла бих заиграти.

(Кашље)

НЕНА

Па где сте свуда били данас?

МЕШИЋКА

Била сам код прија Марице. Молила ме да дођем, да јој видим нову дадиљу; нешто јој кућа дете од како је у кући ... Али ту се нема шта дадиљи. Маџарица здрава као топ ... И с тим докторима је наопако, али шта ћеш: света ради ... Па уз пут, рекох, идем Неници, да видим шта раде деца ... Па, ево ме!

НЕНА

И то баш у добар час, да вам представим нове заручнике: господина Младића и моју Белку.

МЕШИЋКА

Ах ... то је лепо ... Мило ми је ... Познајем оца ... добра кућа ... одиста добра.

НЕНА

Ето, сад ће мало да оживи, кад уђе млада у њу. Треба се побринути за ту младеж.

МЕШИЋКА

Бога ми добро си се побринула; ако су само младенци задовољни.

НЕНА

Ох, као пар голубова. Знате, тетице, господин Младић је красан, скроман човек, па ту не вали много да буде задовољан.

МЕШИЋКА

Да, да, и отац му је био миран, скровит младић ...

НЕНА

Само бих вас молила, ово је још тајна ... Само међу нама ... не бих још, да ко чује ...

СРЕЋКО

Јест, одиста ... Не би још требало о томе ...

МЕШИЋКА

Ох, немајте бриге! Зна Евенка ћутати!

НЕНА

Хоћу – знате – одједном да изненадим наше пријатеље и познанике.

МЕШИЋКА

Да богме, тако ваља! Нећу ја ником живом ни словца ...

БРШЉАН

(Тихо Јелки)

Шта? Ова неће? Та то је варошки добош.

БЕЛКА

(Тихо)
Ћути, молим те, кад мамица захтева!

БРШЉАН

Да, кад мамица иште, то је што друго.

МЕШИЋКА

Ал' ја ћу да заседим ... Ваља ми поћи ...

НЕНА

Зар тако брзо? Али да, ја знам, кад се тета Евенка накани пре подне, хоће и друге да походи.

МЕШИЋКА

Имаш право! Свратићу да видим Ленку; па ћу после код Анице ... Ох, несреће! Ниси чула?

НЕНА

Шта је?

МЕШИЋКА

Хоће муж да је шаље матери на село. Вели, да много троши.

НЕНА

Па за то хоће да је шаље кући! Је ли то још ко чуо?

МЕШИЋКА

Ја не знам, да је она кад год много изгубила ...

НЕНА

Ах, будалаштина! То су мушке каприце. Удесићемо ми ту ствар.

МЕШИЋКА

Требало би се заузети за сироту Аницу ... Никад још та жена није изневерила друштво! ... А сад остајте с Богом.
(Клања се мушкама)
Службеница!
(Девојке јој љубе руку)

ЈЕЛКА и БЕЛАНА

С Богом, тета Евенка!

МЕШИЋКА

С Богом, децо!
(Љуби их)
Ох, та то је лепо! Обе у један пут! Како ће се радовати ваше другарице!
(Излази кашљући)

ПОЈАВА ДЕВЕТА

Лака. Срешне се с Мешићком на вратима.

ЛАКА

(Тихо)
Ово је она вештица, што телали, да моја жена не уме бацати карте, за то, што је рекла, да јој је црн гост у кући ... Ајд', ајд'! Скоро ће теби Лака засвирати на дући.
(Наглас)
Хоћемо ли распремати трпезу?

НЕНА

Нека стоји, Лакане! Не диже се трпеза кад су још гости у кући. Донеси још једну боцу вина, – хоћемо још по једну чашицу у здравље наших младенаца.

ЛАКА

Још једну чашу? Одмах ће бити!
(Полази)

НЕНА

Стој! Па опреми гајде за вечерас, да видимо умеш ли још сватовца.

ЛАКА

Хе, хе! Иде још као масно.

НЕНА

Видећемо како ће се допасти ђувегијама ...

ЛАКА

Гле! Па зар и госпар Срећко? Та ту је пуна кућа сватова! Па још прави српски сватови.
(Глади брке)
Ех, да су ми сад гајде од две мешине, као што ми причаше Јова фрајтер, да их има тамо негде у Талији ... Идем одмах да наредим све, како ваља? ...
(Излазећи)
Двоје сватова! Тога нема од шанца па до Футога!
(Одлази)

НЕНА

Тако је то, децо! Ето, видите! Јутрос Белка није ни снивала, каква је срећа чека – а господин Младић се и не нада, какву ће женицу добити. Сад ваља да прославимо међу нама ову изненадну срећу једном чашицом добра вина. Свак' своју за руку па напред! Ево Нене за вама! У ред шљивари, па весело!

БРШЉАН

Хајд' ти, Срећко, напред. Ја сам овде код куће.
(У поласку Јелки)
Што је наша мамица паметна то не роди!

Застор пада.

ТРЕЋИ ЧИН

Декорација првога чина.

ПОЈАВА ПРВА

Срећко и Вранко.

ВРАНКО

Ја те одиста не разумем, мој Срећко! У овој ствари си ми загонетка. Ти, иначе тако искрен, тако срчан, да ... да уђеш тако детињасто у клопку.

СРЕЋКО

Ех! Па какво је то чудо! Зар не знаш, да је човек иза добра обеда склоњен да учини свакојаке будалаштине? Зар ниси сам то пробао?

ВРАНКО

До врага, ко се томе јуче надао?

СРЕЋКО

Мени бар не беше на крај памети; с тога сам и побеђен до ноге.

ВРАНКО

Видим да је била изврсна тактика. Али реци ми потанко како је текла та ствар. Чудо сам љубопитан, да познам ту процедуру.

СРЕЋКО

А шта ја знам како је текла ствар? Кад сам иза обеда ушао у салон, знам, да ми светлуцаше пред очима, и у томе осветљењу учинише ми се моја ...

ВРАНКО

Изреци слободно ... заручница.

СРЕЋКО

(Уздахне)
Да, заручница ... Учини ми се – рекох, чудо лепа ... Па онда ...

ВРАНКО

Дакле, ти си у ономе часу одиста био склоњен узети је за жену?

СРЕЋКО

Не умем ти право рећи, али мислим да јесам.

ВРАНКО

Ха, ха! Прекрасно! Срећко, онај исти Срећко, који је од како је био заклети непријатељ проводацијских женидаба; који је хтео да изброји, па да растера све мушице из главе своје заручнице, пре него што је поведе к олтару; који је вазда сањао да еманципише своју жену од узалудних, дангубних конвенијенција, од реуниона и пикника ... а узима, длан о длан, госпођицу Белану, која без тих ситница не може да живи; која би свисла од меланколије да не проведе бар месец дана у години гдегод у купалишту; која би пре напустила свога мужа, но један цигли пикник код своје тетице; која ...

СРЕЋКО

(Трља ѓлаву)
Ух, бучи ми глава као звоно.

ВРАНКО

Непојмљиво! Одиста непојмљиво!

СРЕЋКО

Такви смо ти ми, видиш, мој драги пријатељу; такви смо ти сви! Пуна уста срчаних речи, пуно срце јунаштва, а кад се нађеш на биљези, ти полажеш оружје ред женом и предајеш се, ћутећки, на милост и немилост. Прођи се нас! Ми мислимо, да смо кадри

исправити криви свет, а, у ствари, смо безвољна оруђа у рукама лукавијих од нас. Ми немамо ни толико срца да изговоримо слободно наше мисли и убеђења наша; ни толико карактера, да пружимо прстом на зло, и кад смо га угледали до дна ... Таки смо ми, пријане, а ја сам, ето, видиш као и други што су.

ВРАНКО

Не, мој драги Срећко; ти си бољи од нас! Сам овај чин сведочи, да си бољи! Други би се знао извући из те клопке, да не причепи ни прста.

СРЕЋКО

Ето, ја сам у њојзи, као што видиш, сав, читав.

ВРАНКО

Видим; али ти ваљда не мислиш озбиљно узети ту девојку за жену?

СРЕЋКО

Како? А да шта ћу, кад сам већ пристао, кад сам већ обећао!

ВРАНКО

Шта ту обећао! Могу мислити, како си дошао до тог обећања.

СРЕЋКО

Тада знаш више од мене.

ВРАНКО

Знам, јер познајем врло добро све танке струне, од којих госпођа Нена плете своје мреже. Али овај пут као да ће се раскинути. Ти не смеш узети ту девојку.

СРЕЋКО

Хајд' не лудуј! Зар хоћеш да се селим из ове вароши?

ВРАНКО

То није од потребе! На против морао би се, ја мислим, тада селити, кад би је узео. Знаш ли, јадан, да се јуче свако чуђаше твојој одлуци; а ја, можеш мислити, највише.

СРЕЋКО

Чудим се и сам, па што ћу? ... Ја сам у тој одлуци суделовао, колико си и ти! ... Изустих неколицину уљудних удварачких речи, а девојка ни пет ни девет, већ мене под руку; а госпођа Нена с благословом готова као пуна пушка ... Па сад кукај, Срећко, до века!

ВРАНКО

Ја бих кукао с тобом заједно, мој пријатељу, да ме не тера на смеј та цела лакрдија.

СРЕЋКО

Да, лакрдија, за кога је лакрдија! За мене је драма, трагедија, катастрофа!

ВРАНКО

Пука лакрдија, кажем ти. Госпођа Нена је покушала, да узме замак на јуриш; – ти си се прићутао, а она већ мисли, да је заузела позицију. Али причекај мало, да видимо шта ће чинити велепоштована ђенералица , кад почну наши крупови да ричу са бедема.

СРЕЋКО

Прођи се тога бунцања, молим те! Да знаш с каквим сам срчаним мислима ушао јуче у Веселићкину кућу! ... Мислио сам, да ћу починити чуда зарад оне учитељке и шта ти ја знам зарад чега још, – па сам се вратио својој кући, као оно букварац, кад му обесе исписаног магарца о врат. А ти хоћеш да потежеш с круповим топовима? Лепа парада! Још да ми се руга свет. Најпаменије, што се може сад чинити, то је, ставити се као да сам сам тако хтео, – да сам сам све то удесио.

ВРАНКО

Врло лепо! Дакле, иза будалаштине још и таштина, да уверимо свет, како је та будалаштина била мудрост! Од тога неће бити ништа, драги мој побро! Ваља ствар да изађе на видело, па ко је крив, нека се стиди.

СРЕЋКО

Онда је та част на мени ...

ВРАНКО

На теби?

СРЕЋКО

Јест, на мени, јер ... јер ...

ВРАНКО

Шта, ти крив?

СРЕЋКО

Да богме ја! Ко други?

ВРАНКО

Али, како је то могуће? Је ли те опила госпођица Белана својим љубавним гукањем?

СРЕЋКО

Не! Опила ме госпођа Нена добрим вином! ... Ух!

ВРАНКО

Ха, ха, ха! То ти је прекрасно! Па тим боље! Та по закону напит човек не зна шта ради; дакле, твоје обећање не постоји.

СРЕЋКО

Онда ће стајати у целој вароши уверење, да сам пијанац. Ето ти га ту! Па што је још грђе, да у пијанству чиним којешта. Ох!

ВРАНКО

Томе је лако наћи лека! Напит човек легне па се испава; али т а к о ожењен, као ти, не трезни се већ никако! Не узимај ти ту ствар тако озбиљно. Кад би сваки човек, пошто се мало развесели, тако скупо плаћао своје весеље, за мало би свет био пун квекера и пуритана! Рећи ћеш просто вечерас, кад одеш на уречену забаву госпођи Нени, да ти не знаш ни речце о свој тој погодби, па кад те успита, како то? А ти је упути на њене бокале. Ето ти!

СРЕЋКО

Не бих то учинио, ма кукао до века!

ВРАНКО

Кад ти нећеш, ја ћу то учинити, ма знао, да ће ме избацити из куће. Чиниће се да не знам ни речце о твојој женидби, и порицаћу свакоме у брк – па и онима, који га немају. Свак знаде, да смо присни пријатељи, те да бих морао знати да је што у ствари. На послетку неће знати, шта да мисле, и како да се понашају. Само ваља да ми секундираш, кад дође на тебе ред.

СРЕЋКО

То је лакше рећи него учинити! Ја с госпођом Неном нећу више борбе: победа јој је извесна.

ВРАНКО

Стој! Сену ми једна мисао кроз главу.

СРЕЋКО

Да чујем!

ВРАНКО

Посади пређубазног фирера Горњака на столицу књиговође.

СРЕЋКО

Та то не иде никако!

ВРАНКО

До врага! Ближа је – веле – кошуља од аљине! – Ти знаш да он у свој збиљи баје около тетице Нене. Онога часа кад се намести, пређубазни Горњак постаје презаљубљени краљ, а ми ћемо се постарати за остало. Ваља само девојци дати вранца у руку – па ће је госпођа тетица сама научити, да се окани голуба на стреји. Шта велиш?

СРЕЋКО

Да су твоји предлози један гори од другога. Најпре хоћеш с неба у – бокале, па да се излеже нечувен скандал, а за час би опет играо дипломату и сплео читаву позоришну игру, која би могла бити веома весела, да нису два трагична јунака у њојзи.

ВРАНКО

А који су то? Ваљда није ...

СРЕЋКО

Први си ти, у чаркању с госпођицом Неном погинули дипломата; други је Бранко ... Не, не! – то никако не може бити! Не би ни сам више веровао својој речи! –Био би грђи од најгрђега! Поднећу сваку жртву пре ...

ВРАНКО

Говори с Горњаком; ваљда би је он радије подне ...

СРЕЋКО

Гле слепила! А где ми је била глава!

ВРАНКО

Јеси ли нашао какву рупицу у клопци, кроз коју би се могао провући – онако – читавом кожом ... !

СРЕЋКО

Уздам се, да ће ми је отворити моја дражесна заручница.

ВРАНКО

У то се немој сувише уздати: ако изда, пропао си!

СРЕЋКО

То видим – али другога пута немам. – Или ће ми она помоћи, или већ нико!

ВРАНКО

А ти хајд' срчано на рад, па кад видим да си се спотакао, ја ћу онда својим путем, мој пријатељу ... Ох, та ево нам нашега драгог Бршљана. Да богме ваља хватати пријатељство са шурацима.

ПОЈАВА ДРУГА

Бршљан и пређашњи.

БРШЉАН

(Улазећи)
Помози Бог, брате Срећко! Ох! А, гле господина Вранка! Шта је то до врага? Рекоше ми, да сте пошли некуд да гледате девојку, а ви ту.

ВРАНКО

Ви знате како је код нас. Кад нежењен човек уђе гдегод у кућу, одмах шурују да иде да узме ту и ту; како се макне кудгод на страну, одмах се гракне: отишао је да се жени.

БРШЉАН

Знам, знам; све саме измишљотине. Па нису ли тако исто говорили и за моју Јелку, па кад сам је запитао, шта је било у ствари ...

ВРАНКО

Она је извесно рекла: ништа! Ето, видите, такав је свет. Данас опет пуна пијаца, да Срећко узима госпођицу Белану, па и ту као да ће бити само празна разговора.

БРШЉАН

Како? Та ја мислим ...

ВРАНКО

Да му је понуђена? Може бити! ...

БРШЉАН

Та није, брате; свршено је већ! Је ли, Срећко?

СРЕЋКО

Извесно ће бити свршено вечерас.
(Погледа Вранка)

БРШЉАН

Ето видиш? Нико се томе више не радује од мене! Вазда ми је Срећко био по ћефу! А што ту много разбијати главу: жена је, жена! И ја сам негда мудровао, овако ћу, онако ћу, па ето сад идем својој Јелки у кућу, па ћемо живети као голубови. До душе боље је овако, као што чини Срећко, узети своју жену за руку, па је одвести у своју кућу; али кад се нема с в о ј е, онда је пуничина мање туђа него друге, па крај! Па шта велиш, драги мој пашанче, кад ћемо свадбу?

СРЕЋКО

Ти кад хоћеш, а ја кад ме пусте.

БРШЉАН

Охо! Обрни то, па је таман добро. Свеједно! Нека с тим жене разбијају главе; и тако оне то радо чине. Ја бих сад најрадије ишао у лов, кад бих имао салаша.

ВРАНКО

Стрпите се мало, па ће бити и тога.

БРШЉАН

Хе, хе! Знам шта хоћете да кажете! ... Ех, шта му драго! Причекаћемо мало, је ли?

ВРАНКО

До год је вама драго, господине Бршљане! – Али данас сам мало нестрпљив.

БРШЉАН

Шта! Ваљда није нов комад у позоришту?

ВРАНКО

Није, али мислим, да ћемо га скоро написати.

БРШЉАН

Како то? Зар ви?

ВРАНКО

Нисам се добро изразио; хтедох рећи: да ћемо га скоро имати.

БРШЉАН

Браћо! Само ми је жао што су ти састанци у моје пунице баш у позоришне дане. Ја – знаш – нисам рад без моје веренице; а она не може без матере; а мамица не може због гостију. Али ја се чудим тима гостима, што не промену дане, па би имали и позоришта и карата.

СРЕЋКО

(Који је међутим читао)
Шта? Зар се и карта код госпође Нене?

БРШЉАН

По кадшто ... знаш ... али ситница ... лакрдија; не вреди о томе ни говорити. Ја сам вазда рекао, да је за такве улоге грехота трошити време, али неће да ме слушају.

СРЕЋКО

(Оштро)
Ја не бих мојој жени нигда дозволио да се карта, па била улога мала од најмање ...

БРШЉАН

И ја тако мислим, али шта ћу? Говорио сам и говорио, да се прођу тога посла, па кад сам једном навалио с неким пријатељима да се окану картања, сикну моја пуница: "Шта, да се оканемо карата? А би ли вам било милије, да вам жене примају удварања, или да пођу на рандеву" ... "Не, не дао Бог, рекох ја први". – "А ви пустите их нека се картају: то вам не чини ни мало квара" ... Ех, па сад говори ако можеш!

ВРАНКО

Госпођа Нена има разлога. Ако је до тога двога ... онда је, да богме, карта боља ...

БРШЉАН

Тако и ја велим, мој пријатељу! Пусти их нека се картају, па, картајући се, превиђају кад што, шта ми чинимо ... Ти ме разумеш ... да ... мило за драго ... знаш ...

ВРАНКО

Разумем потпуно!

СРЕЋКО

Али ја не разумем, како уљудна и образована жена нема друга каква избора до ова два порока? Зар жена, мати, да не уме друге какве усладе да нађе у својој кући? Зар да је њојзи туђа кућа милија од своје? Зар је пријатније добити на карти коју мангуру, него сачувати благо, што дома без ње пропада? Та ја мислим
(Све живље)
да жена, која тако чини, управо и није жена ... да би је ваљало ...

БРШЉАН

Стој пријатељу! Ако пођеш корак даље, пропао си! Уопће бих те саветовао, немој та начела сувише трубити, ако мислиш узети Белану. – Ако те чује пуница половицу од овога, што си рекао – пропао си!

ВРАНКО

(Тихо)
Кам' те лепе среће!
(Наглас)
Ти одиста претерујеш, мој Срећко; да сам ја г. Бршљан, издао бих те госпођи Нени.

БРШЉАН

Нећу ни дао Бох! Хоћу са својим шураком да живим у љубави. Требаћемо ваљда један другоме ... Али толико нека ти је на знање, мој Срећко: ако после венчања изађеш с таквим назорима на среду, свађа је у кући готова ...

ВРАНКО

Тада је, да богме, паметније свађати се о томе пре венчања. Добићеш пасош од заручнице, па је мирна крајина!

СРЕЋКО

Претпостављам, да мојој жени, ако ме љуби, неће пасти тешко, да се одрече карташкога друштва, почем ће извесно радије бити у моме друштву него у туђем.

БРШЉАН

То је јасно као дан, али најпре је ваља научити да љуби. Ту је чвор! Та зар не видиш, болан, да код нас све то иде на брзу руку! Немаш кад ни да говориш људски са својом будућом женом, а кад дође у кућу, окупе деца, па – "због ом љубави прекрасна".

ВРАНКО

Ви говорите као из књиге, господине Бршљане. – Ми се женимо само тако, да смо жењени: тражимо често у жени готов новац, а гдешто и служавку, па се онда јадамо што нас не љуби, што се врзе о комшилуку. Ако је служавка, ваља да има своју слободу; ако нам жене напуне кесу с новцима, онда је и право да слуге, место ње, раде у кући.

СРЕЋКО

Ал' ја нећу тога обадвога! Не узимам жену зарад њезина блага, него зарад ње. Хоћу у њојзи да имам друга, пријатеља; хоћу ...

БРШЉАН

Полако, љубазни мој! Не тражи сувише, да ти не буде премало! Може се то и без великога пријатељства ... Ваља запушити по једно око, па чинити се као да се све то по себи разуме, да је све у своме реду. Пође ли добро у кући, – па лепо! – Не пође ли, друштво је ту, па ће те одштетити.

ВРАНКО

Да рекнем право, има разлога у томе говору. Можда је и наша кривица, што нам жене не могу да се скрасе у својој кући; хоћемо гдешто да их занемаримо ... Жена је, брате, жена ... не може нам утећи ...

БРШЉАН

А шта ту много разбијати главу; кад пође наопако, обоје су криви.

ПОЈАВА ТРЕЋА

Горњак (Утрчи задуван) и пређашњи.

ГОРЊАК

Шта чујем, господине Младићу! Је ли то могуће? Не, не – то би било ...

СРЕЋКО

Добро јутро, господине Горњаче!

ГОРЊАК

Извините; али у мојој глави врти се свака кап крви, да већ и не знам, шта чиним. Је ли истина, молим вас? Та ја држим, да је то немогуће ... То би било издајство ... невера ...

СРЕЋКО

Допустите, да вас још једном прекинем, господине. Изволите се изјаснити, од куда тако изненадно, и зашто тако узрујано?

ГОРЊАК

Та ја и не знам, како сам дошао овамо; опет вам велим простите ... Али ја сам чуо да се жените.

БРШЉАН

(Обилази Горњака и посматра га веома пажљиво)

СРЕЋКО

Јест ... жене ме ... то је истина!

ГОРЊАК

Да узимате госпођицу Белану ...

СРЕЋКО

(*Тихо*)
Узимљем! –
(Наглас)
Ја сам, као што вам рекоше, почашћен руком госпођичином.

ГОРЊАК

И она вам одиста даде своју руку?

СРЕЋКО

Ја је одиста примих.

ГОРЊАК

А ја вам велим, господине, да је то клевета; да једне речце не верујем; да све то није истина ...

СРЕЋКО

(Упада тихо)
Кам' те среће!

ГОРЊАК

И ако ви не одустанете – хоћу рећи – не узмете своју реч натраг, ја ћу вама, господине, послати једно зрно у сред чела!

ВРАНКО

Врага? Ако је тако, Срећко, ја мислим, да би паметније било одустати.
(Тихо)
То ми се допада! Најпре ти наметну жену, па те онда бију, што си је примио.

СРЕЋКО

Мени је жао, господине Горњаче, што немам другог избора између госпођице Белане и зрна ...

БРШЉАН

(Тихо)
Овај Срећко је чудо даровит младић! Мал' да га нисам схватио!

ГОРЊАК

Дакле ви признајете, да сте ми отели вереницу! Сад тек провидим, зашто сте ме јуче одбили, да ме лакше одгурате од девојке ... И то ћете без сумње признати ... Кад је тако, онда вам нема друге, него да пристанете да се бијемо ...

СРЕЋКО

Ето већ други дан, како пристајем на све.

ГОРЊАК

Добро. Ствар је дакле свршена ... Моја част не трпи ту поругу. Углавимо, где ће сутра да заглави један од нас двојице.

БРШЉАН

(Иза живљег посматрања тихо)
Част ... поруга ... шта ти ту нема ... Ух! Овај човек кад говори, као да ми таре рена испод носа.

ГОРЊАК

Мени се девојка верила, и ако сад полази за вас, знак је да је омахнута ...

БРШЉАН

(Ступа напред)
Охо! Верила! А кад и где, ако смем питати?

ГОРЊАК

Не уступам в а м а права, да питате.

БРШЉАН

А ја га узимљем сам, кад га ви не уступате, – па вас питам изнова: Кад вам се девојка верила?

ГОРЊАК

То се вас ништа не тиче.

БРШЉАН

Јест, ал' се тиче ње ...

ВРАНКО

Јест, и ја велим, тиче се ње!

ГОРЊАК

Кад се то ње тиче, онда ћу ја њојзи и одговорити, кад ме успита. Само најпре ваља да свршим са овим господином!
(Показује на Срећка)

СРЕЋКО

Ако је тако, лако ћемо свршити. Ми ћемо најпре упитати девојку, па ако призна, да се вама обећала, ја ћу је уступити.

ВРАНКО

(Тихо)
Прекрасно!

СРЕЋКО

Не призна ли, онда се можемо бити, кад год је вама драго.

ВРАНКО

(Тихо)
Овај као да је неодлучан: хоће ли госпођицу Белану или зрно.

БРШЉАН

Тада ће извесно доћи до боја, ... а ја то нећу.

ГОРЊАК

А ко сте ви, господине, да то можете спречити?

БРШЉАН

А ко сте ви, господине, да смете у сред дана пуцати на људе?

ГОРЊАК

Ја мислим, да сте ви у кући госпођице Веселићке девети у плугу.

БРШЉАН

А ви сте, господине, спремни уложити главу, да постанете десети.

ГОРЊАК

Ја иштем госпођицу Белану из куће, а не идем жени у кућу, да ме храни ...

БРШЉАН

Да богме! У вашој замишљеној кући има толико бела смока, да вам само оскудева, ко ће га јести. Проћите се ћорава посла: од тога нема ништа!

ГОРЊАК

(Јаросно)
Господине!

БРШЉАН

(Хладно)
Изволите?

ВРАНКО

(Тихо)
Ако се ови побију, знају бар зашто се бију.

ГОРЊАК

Моја вереница нема тутора.

БРШЉАН

(Све тако)
С дозвољењем; ако је ваша вереница, онда ће имати туторицу.

ГОРЊАК

(Јаросно)
Ви још сумњате? Знате ли да ћу се осветити за ову увреду.

ВРАНКО

(Умирује)
Ви ваљда нећете овде ... господо ...

БРШЉАН

Пустите га нека се освети. Ја велим, да је лаж ...

ГОРЊАК

(Скочи)
Ха!

БРШЉАН

Да се девојка верила ... Па све и да је ... њена родбина не допушта, а ја, члан те родбине, већ никако не могу допустити, да пође за г о л а човека.

ГОРЊАК

И ви то говорите?

БРШЉАН

Ја, да како! За гола човека; за не знам какву протуву ...

ГОРЊАК

Ха, то је сувише. То иште крви!

БРШЉАН

Јест, и од ћурка, господине, што ћемо га с вашим дозвољењем за мало појести о свадби Срећковој и – мојој!
(Као за себе)
Ух, ала сам љутит, да ми је да разбијем коју чашу о зид, или да бар удавим једнога кредитора
(Вранко измиче)
чисто би ми лагнуло.

ГОРЊАК

Ви ћете се најпре бити са мном, и то данас, одмах –

БРШЉАН

(Умирио се)
Нисам ја кавгаџија, као неки људи ... Нећу се бити за ово мало речи. – Ако вам није право, а ви ме тужите, па ћу се бранити, како узмогу. Због ом остајте.
(Рукује се са Срећком и с Вранком)
Господине Горњаче,
(Клања се)
ја сам вам на биљези пред солгабировом ...
(Излази)

ПОЈАВА ЧЕТВРТА

Срећко, Вранко и Горњак.

ГОРЊАК

Ово је најбезобразнији човек, што сам га игда видео у моме веку. Уверавам вас, господо, на моју част.

СРЕЋКО

Ту ће бити некакво неспоразумљење, господине Горњаче.

ВРАНКО

Одиста неко неспоразумљење – да.
(Тихо)
Могу мислити какво: овај брат го, а Срећко у зимњем капуту ...

ГОРЊАК

Уверавам вас, господо, да га нема! Чисто је као сунце, да се девојка мени обећала. – Беше то једном на валу, док сам још био фирер ...

ВРАНКО

(Тихо)
То је био прави "фрише фирер".

ГОРЊАК

Од тада смо се састајали и понављали наше завете ... И тетка је то знала, а показиваше се склоњена ...

СРЕЋКО

То је одиста чудновато. Па што је то тако напрасно променило ствар ...

ГОРЊАК

Провидим сад! Тетка зна да сам сиромах.

ВРАНКО

(Уѿада ѿихо)
Врло добро!

ГОРЊАК

Па салетела девојку док није попустила. – Ох, ја сам уверен, да је тако! Али то је све узалуд! Ја ћу се састати с девојком ...

ВРАНКО

(Све ѿако)
Лепи изгледи за Срећка!

ГОРЊАК

Па јој доказати, да је то заблуда; да човек, и ако нема ништа, до својих пет здравих чула, може вазда својој жени заслужити комад хлеба ...

ВРАНКО

(Све ѿако)
О, блажена романтико!

ГОРЊАК

(Паѳеѿично)
А има и сувише прилика, да су такви људи стекли, а међутим богаташи растекли са својим женама ...

ВРАНКО

(Све ѿако)
Говори као посланик!

ГОРЊАК

Па зато ваља гледати, да је човек, човек; да буде међу њиме и женом сродство душе ...

ВРАНКО

Браво, господине Горњаче!
(Тихо)
Овај није ни мало глуп!
(Наглас)
Ви сте речит као свети Василије! Ја се потпуно слажем с вама и велим: Грехота би била, растављати вас с госпођицом Беланом, баш поради тога сродства душе ...

ГОРЊАК

Је л' те? Ја тако мислим! Па ипак ... Ох! Та то није, та то не може бити, да она пође за другога! ... Видите! У другоме свету тога не бива; тамо се узимље, ко се љуби, па ако и нема свачега у кући, – даће Бог; само кад је срце задовољно ...

СРЕЋКО

(Тихо)
Један младић! Он одиста мисли искрено!
(Наглас)
Знате ли што је, господине Горњаче! Ја бих вам понудио један савет, кад бисте га хтели примити.

ГОРЊАК

Свесрдно, драги госодине. Ја претпостављам ...

СРЕЋКО

Претпоставите што је вама драго; само ми верујте, да сам ја у целој тој ствари толико крив, колико и ви.

ГОРЊАК

Ох, драги пријатељу. Та ви ме опет враћате животу. Дакле ви нисте обмањивали девојку? Нисте је наговарали да пође за вас?

СРЕЋКО

Боже сачувај! Шта више: ја ... ја са јој нудио рока ... да се предомисли ... ако неће ...

ВРАНКО

Да, да се предомисли ...
(Тихо)
Да је само некако развући ту ствар.

СРЕЋКО

Истина, морам признати, госпођица је била нешто збуњена, кад је рекла да хоће, и ја сад знам да тумачим ту забавну њезину ... и ако је одиста тако, као што мислим, онда, будите уверени, господине, да ј а бар нећу стати вашој срећи на пут.

ГОРЊАК

Тако је одиста! На моју част, тако је! Та ја и не тражим више ... Нека ми пусте девојку ...

ВРАНКО

(Тихо)
Пуштамо је, брате, оберучке; само она нека пусти нас!

ГОРЊАК

И тако ја могу рачунати на вас, господине?

СРЕЋКО

Потпуно! Само вас молим, нађите се вечерас на забави.

ГОРЊАК

(Збуњено)
Ех, то ће тешко ићи ... Ја нисам позват ...

ВРАНКО

(Тихо)
У шкарт! Сад имамо "кеца"; шта ће нам Горњак.

СРЕЋКО

Не чини ништа! Удесићемо да и ви будете тамо. Будите по подне на променади, па ћемо се договорити ...

ГОРЊАК

Бићу вам на услузи! Дозволите да вам искажем моју најсрдачнију захвалност ... с којом имам част препоручити се.
(Клања се дубоко и излази)

ПОЈАВА ПЕТА

Срећко и Вранко.

ВРАНКО

Како је почео, још је добро свршио.

СРЕЋКО

(Ходa срдито)

ВРАНКО

Сиромах ђаво! Не дају човеку ни да буде срећан на свој начин! А није, бога ми, ни туп! Још ће се овај прогристи до лепе службенице! За госпођицу Белану је као скројен; пун идеалности, добар играч, срчан каваљер; једном речи: човек по њезином ћефу! Твоја је срећа, мој пријатељу, што се нашао на њезином путу ... пре ... свадбе.

СРЕЋКО

И с таквим стварима се код нас тера лакома игра, мој Вранко! На такве ситнице, за које би човек пролио своју крв, наше провода-

ције и не мисле. Па затим осуди жену ако можеш, кад пође да раскине окове, што јој други обавише око врата! Отерај је, ако у срцу напусти онога, кога није сама изабрала?! Не, не! Неће Срећко том клизавом стазом! Неће!

ВРАНКО

Неће ни Вранко, Бога ми! Ја сам вазда био тога мњења. "Нек' се пари, ко за кога мари", па за остало побринуће се онај, који се брине за сву гладну живину на свету. – А сад хајдемо у шетњу; прозујаше ми уши од толике збиље.

СРЕЋКО

Право велиш – Хајмо!
(Спрема се за полазак)

ВРАНКО

Кад већ нисмо погинули у двобоју; кад нам је дозвољено да гледамо бела дана, а ми хајд'мо да поткрепимомало живце за вечерашњу забаву.
(Узима Срећка под руку)

Застор пада.

ЧЕТВРТИ ЧИН

Соба. Кроз двоја врата у дну види се салон с гостима оба пола.

ПОЈАВА ПРВА

Вранко улази из салона и гледа около себе.

ВРАНКО

Нема га нигде. То ме узнемирава, јер знам, да су војници обично тачни на јуриш, на параду и љубавне састанке, а овде ће бити од свега по мало. Ваљда нема сахата – с што тада није гледао на цркву ... ? Ако сучајно не дође, догодиће му се, што и путнику, кад се закасни за жељезнички влак – та се прилика више не враћа! Да зна господин Горњак, како га жељно изгледам, и како бих га свесрдно бацио у наручја његове љубазнице, он јамачно не би толико оклевао. Али шта ћу ја ако не дође? Моја шала постаје без њега ружна шала и ја сам се поиграо за вечерас ... Тада ми не остаје друго, до шешир у руке, па развући лице као човек, коме досађује у стомаку укисло вино, и на најучтивији начин обрнути лепоме друштву леђа, па отићи дома и оплакати горку судбину мога прерано изгубљеног пријатеља Срећка. То је наопако!
(Почивка)
Аха – ево некога! Он је одиста! Спасени смо!

ПОЈАВА ДРУГА

Горњак (улази полако кроз врата с десна), Вранко.

ВРАНКО

Слободно напред, господине! Овде нема никога.

ГОРЊАК

Ви сте, господине Зубићу? – Дршћем васколики од узбуђења. Мени је као да идем у крађу.

ВРАНКО

Утешите се, ми пленимо у ортаклуку, па ако нам срећно пође за руком, ја вам свесрдно уступам своју половину.

ГОРЊАК

Лако је вама збијати шалу, али ја сам овде, што но веле, у фалишној позицији. Помислите, моја репутација ...

ВРАНКО

Не бришите се за њу. Све ће бити удешено како ваља. Само кад видите Срећка и госпођицу Белану овде у живом разговору, ви се нађите близу. Па кад вас девојка спази, а ви јој пошљите који поглед, као оно Отело, пре но што је удавио своју, Дездемону – или се ставите као осветнички дух између учина и савести, једном речи: говорите колико нем човек може да говори. За остало немајте бриге; само гледајте на знак да се нађете близу мене.

ГОРЊАК

Ја ћу вам бити сенка, господине! Али што ћу ако ме спази госпођа Веселићка. Ја бих пропао од забуне.

ВРАНКО

Чините велики маневар, да вас не спази. Дворана је пуна гостију, па није ласно свакога опазити.

ГОРЊАК

Добро, а кад је спазим у салону, ја ћу иза застора.

ВРАНКО

тако! Али још више ваља да се чувате Бршљана. Спази ли вас он пре времена, све је пропало.

ГОРЊАК

Не бришите се за то. С њиме је лако: Он је кратковид у сваком погледу.

ВРАНКО

Неко иде! Ах, ево госпође Нене са својом нећаком. Сад вам је отворен пут у салон. Уклонимо се кроз врата.
(Излазе на десна врата)

ПОЈАВА ТРЕЋА

Нена, Јелка и Белана.

БЕЛАНА

Ја не знам, тетице, али ако ћу право да речем, ја бих радије ...

НЕНА

Од тога неће бити ништа. Гле ти ње! Загледала се у голића, који нема ни за себе сучим да нахрани. Где ти је памет, девојко!

БЕЛАНА

Али ви бисте могли, драга тетице ...

НЕНА

Ти знаш да сам хтела да га сместим где год, па би се тада и могло што с њиме. Али кад не иде шта ћеш? Хоћеш ли ваљда чекати на њега?

БЕЛАНА

Та ја се баш и не бих морала удавати ...

НЕНА

Шта наопако? Је ли ко видео оваке луде? Она би постала заседелица на срамоту целе породице, и то зарад једног човека!

ЈЕЛКА

А што не лудујеш, молим те, за оним лутком? Зар ти није лепше да будеш госпођа Младићка, па да седиш у својој кући? Погледај мене: и ја сам хтела да пођем за другога, па кад ... кад није ишло, ја сам узела Бршљана.

НЕНА

Видиш, па ће с њиме можда бити срећнија, но с оним, кога је она хтела да узме.

БЕЛАНА

Јест, али Бршљан је од ученог реда ...

ЈЕЛКА

Али за то нема ништа ...

НЕНА

А да кога би ти? Ваљда чекаш вицишпана? –
(Јелки)
Али за Бога, скочи у салон и чини гостима хонере, док се вратим.
(Јелка одлази. Белани)
А ти буди паметна, па узми што ти се даје.

БЕЛАНА

Јест, драга тетице, али како ћу, кад не могу да га љубим.

НЕНА

Будалаштине! Шта ће зрелој девојци још те лудости по глави? Зар ниси до сад имала времена доста,да тераш љубав с младићима, да читаш песме и да уздишеш? Време је већ, да се мисли на што озбиљније.

БЕЛАНА

Ја вас не разумем, драга тетице!

НЕНА

Разумећеш, кад будеш у сред пуне куће, па ћеш се тада сама семјати својој лудости. Срећко је добар као хлеб; помилуј га мало, пољуби га који пут, па ће ти дати црно из ока. А ко те пита, љубиш ли га, или не? Ти си му жена; госпођа у кући па мир!

БЕЛАНА

Јест, драга тетице, то је све лепо, али ...

НЕНА

Немој да ме срдиш. Ја ћу дићи руке, па онда удај се како је теби драго, – знаш ...

БЕЛАНА

Ох, та ви ваљда не би тако са мном ...

НЕНА

За то не говоримо даље о томе. Буди послушна, па ако не буде све у своме реду, ја ћу бити крива.

БЕЛАНА

Ја хоћу, драга тетице, па како Бог да.

НЕНА

Тако је лепо! Ох, знам ја толиких девојака, што су тако фантазирале као ти, па су касније љубиле руке својим родитељима, што су их нагонили, да пођу за друге, но што су оне хтеле. Зато буди паметна, па лепо са Срећком, што лепше можеш. Такву прилику нећеш нигда више имати, ако је сад пустиш. Ево га где иде. Пази на себе.

(Љуби је у чело)

ПОЈАВА ЧЕТВРТА

Срећко и пређашњи.

СРЕЋКО

Добро вече, милостива госпођо!

НЕНА

Добро ми дошли, драги зете! Ето видите, на муци сам са овом вашом заручницом да је умирим. Сваки час ме запиткује, кад ћете доћи, када ће бити свадба, и шта ти ја све знам ...

СРЕЋКО

Клањам се, госпођице! Зар сте ви одиста тако нестрпљиви?

НЕНА

То се не да изрећи! Ви сте сасвим очарали ову девојку.

СРЕЋКО

(Тихо)
Узалуд мука, сад сам на ште срце!
(Гласно)
То је мени одвећ мило. Потрудићу се, да умирим госпођицу, кад је толико узбуђена.

НЕНА

То је сасвим у реду. Ваше је првенство, господине Младићу. Умирите, молим вас, вашу младицу, ја и тако морам да се позабавим с гостима у салону.
(Одлази)

ПОЈАВА ПЕТА

Срећко и Белана.

СРЕЋКО

Велика је то срећа, госпођице, имати такву тетку. Вама без сумње пада тешко растати се с њоме.

БЕЛАНА

(Прекида)
Ох, одиста ...

СРЕЋКО

Па поћи у туђу кућу, где су други обичаји, а можда и други начин живота.

БЕЛАНА

Како то? Ја мислим да се не удајем у Америку. Зар овде људи не живе једнако? Зар није свуда као овде код тетице?

СРЕЋКО

Та то и јест, што ваља да вам речем, пре но што одлучно изјавите, да хоћете да пођете за мене.

БЕЛАНА

Ех, то сте имали чинити пре, сад, мислим, да је већ касно.

СРЕЋКО

Одиста сам опазио, улазећи у салон, да су гости дошли на свршену ствар, госпођице. Али то је споредно, што свет мисли: главно је, да се нас двоје разумемо.

БЕЛАНА

Добро! А ви изволите, да чујем.

СРЕЋКО

Заверио сам се, пре но што се оженим, исповедити отворено девојци, коју хоћу да узмем, како живим и како захтевам, да ми жена живи.

БЕЛАНА

Ах, да разложите – као што веле, свој програм. Дакле изволите.

СРЕЋКО

Најпре ваља да вам признам, госпођице, да сам нека врста особењака; да имам неке своје назоре о животу, а на име о брачноме животу, и те назоре рад бих, да усвоји девојка, која хоће да буде моја жена.

БЕЛАНА

То је по све наравно, ако само ти ваши назори уступају женској слободну вољу и неодвисно мњење. Уосталом, паметна жена познаје своје дужности ...

СРЕЋКО

И ја тако мислим, госпођице. Пре свега мислим, да могу захтевати, да моја жена живи за мене.

БЕЛАНА

То је себичност, господине!

СРЕЋКО

Или да речем правије, за моју кућу.

БЕЛАНА

Она полази за вас, а не за вашу кућу. Валда ће се наћи когод, ко ће се и за њу бринути. Али, даље, даље, молим вас.

СРЕЋКО

Кад ме прекидате, не могу ићи даље.

БЕЛАНА

Имате разлога, али то што рекосте мени је посве ново, те се нисам могла уздржати. А сад изволите даље, ја ћу ћутати.

СРЕЋКО

Као што рекох. Ја желим да моја жена буде већином код своје куће, – желим то порад ње, будући сам уверен, да ће с временом наћи у њојзи највеће задовољство.

БЕЛАНА

Ха, ха!

СРЕЋКО

(Озбиљно)
Да, задовољство рекох, госпођице; јер ја не мислим, да је то задовољство у светској вреви, па сад сам рад и вас да уверим о томе. Осим тога, ја сам трговац ...

Улазе Гост и Гошћа испод руке.

ГОСТ

Срећно, господине Младићу!

ГОШЋА

Честитам, госпођице!

СРЕЋКО и БЕЛАНА

Лепа хвала!
(Гости излазе)

СРЕЋКО

Видите ли, госпођице. Право да кажем, ја сам испрва све ово држао за шалу, али почем видим да се опремила збиља за нас двоје, мислим да је моја дужност говорити отворено с вама.

БЕЛАНА

(Хладно)
Изволите.

СРЕЋКО

Осим тога, рекох вам, ја сам трговац и као такав гдешто одсутан од своје куће. Ко ће мене боље заступати на дому од моје жене? Ко ли ће поузданије причувати моју тековину од ње? Видим, госпођице, на вашем лицу, да сам пробудио пажњу мојим говором.

БЕЛАНА

Молим даље!

СРЕЋКО

Најзад и што је главно. Имам стара оца, кога не бих вређао ни за живу главу. Он ваља у мојој жени да нађе кћер – разумите ме добро, госпођице, – кћер, која ће свим срцем лебдити над њиме, – ваља у њојзи да нађе сву пажњу, што има од сина ... Ако сте вољни, госпођице, примити ове услове, ја сам спреман свакога часа ...

БЕЛАНА

А ако не будем вољна примити их?

СРЕЋКО

Тада ми је жао, али ја бих морао ... с тешким срцем ...

Ушрче две девојке и грле Белану.

ДЕВОЈКЕ

Честитамо, честитамо, драга пријатељице!
(Срећку)
Срећно, господине Младићу!

СРЕЋКО и БЕЛАНА

Хвала, хвала!
(Девојке излазе)

БЕЛАНА

И ви бисте били у стању обрнути ми леђа, ако ја не бих пристала.

СРЕЋКО

Ја мислим да бих вас сачувао од големе несреће, кад бих вас разрешио од вашег обећања.

БЕЛАНА

А изложили неудату девојку руглу читавог света.

СРЕЋКО

Ја бих тада узео целу кривицу на себе.

БЕЛАНА

То сте требали говорити пре него сте ме испросили, па ...

СРЕЋКО

(Тихо)
Ја испросио!
(Гласно)
Ја мислим још није касно ...

БЕЛАНА

Није за вас, али за девојку. Помислите, сутра ће сваки показивати прстом на њу.

СРЕЋКО

(*Хладно*)
Је ли то, госпођице, сав одговор на моје захтеве?

БЕЛАНА

Не могу вам обећати, што је немогуће; хоће рећи, ја ћу вам, ако желите обећати све ... али ... али ...

СРЕЋКО

Не мислим да је ово згодан час да омађујемо једно друго, госпођице!

БЕЛАНА

Имате разлога, ја ћу бити искрена. Дакле чујте! Ви управо стављате један услов, јер он садржи у себи оба друга. Ви хоћете, да вам жена чучи вас дан на прагу, – а ја томе нисам вична. Ја сам одрасла у друштву и хоћу у њему да живим, па ако ме ви не пустите, ја ћу ићи и без вашег дозвољења.

СРЕЋКО

Ја нећу, госпођице, да држим своју жену у затвору, – само иштем, да ми жена не запушта своју кућу порад света.

БЕЛАНА

Али то не иде никако. Пробаћемо, па ћете видети.

СРЕЋКО

Дакле ви сте склоњени да пробате? А имате ли поуздања у себи?

БЕЛАНА

Ја сам ... ја сам сад у тако чудноватом положају, да морам бити склоњена на све.

СРЕЋКО

Не тако, госпођице! Имајте на уму, да се сад решава ваша потоња судба.

БЕЛАНА

Ја не могу више натраг, па да бисте искали, што год бисте хтели, ја ћу вам све ...
(Оиази на уласку Горњака где гестикулира. Тихо)
Ах, Боже мој!

СРЕЋКО

Шта вам је, госпођице?

БЕЛАНА

(Прибира се)
Ах ... за Бога ... Ви још питате шта ми је ...

СРЕЋКО

Мени би било веома жао ...

БЕЛАНА

Ја сам тако збуњена ... тако ожалошћена.
(Гледа на Горњака)
Ах!

СРЕЋКО

Приберите се, молим вас, госпођице! ... Ево тетице!

ПОЈАВА ШЕСТА

Нена (улази с друге стране), пређашњи.

НЕНА

Ах, то је прекрасно! Сви су гости очарани изгледом тако лепих сватова. То ће бити мањифик! А шта је теби, Белка? Што плачеш?

БЕЛАНА

(Пада јој у наручја)
Ах, моја драга тетице ... ја сам веома несрећна.

НЕНА

Несрећна! Како то?

БЕЛАНА

Господин Младић иште од мене, да будем ваздан код куће; да гледам њега, да му негујем оца, и шта ти ја знам још –укратко иште оно, што не могу да чиним.
(Плаче)

НЕНА

Ћути, молим те. Како ће паметан човек искати, да му жена буде слушкиња и нудиља староме оцу?! Зар нема за то доста слугу на свету.

СРЕЋКО

Има, милостива госпођо; али ко ће да надгледа те слуге ако неће домаћица?

НЕНА

Мој слуга Лака и моја куварица Перса вреде више у кући него две снахе – кад би их имала. Ја само господарим и уживам.

СРЕЋКО

Верујем, милостива; али трговачка кућа има сто углова и сваки је пун; па ту свет улази, излази ...

БЕЛАНА

Лепо! Дакле жена и да стражари кад носе торбе с храном у амбар...

СРЕЋКО

А зашто не, госпођице? Та она само своје чува.

БЕЛАНА

То није женино; то је мужевљево.

СРЕЋКО

Ха, та то и јесте голема кубура у нас, што је у нашим кућама муж и жена д во ј е, што жена не зна, неће да зна за рад и интересе свога мужа ... Ја не могу пристати на ту деобу, и мени је жао, милостива госпођо ...

Улазе гости и гошће.

ОБОЈЕ

Честитамо! Срећно да Бог да!

ГОСТ

И до године на крштење!

ГОШЂА

(Гура га)
Ћути, бога ти! Тако се честита простацима!

НЕНА

Хвала лепа, прић Стево, хвла прија Савка ... Гледајте, није ли ово красан пар људи? Па још да знате, каквога доброга мужа Белка добија ...

ГОСТ и ГОШЂА

Ох, о томе не сумњамо. Срећно ... Срећно ...
(Излазе)

НЕНА

Проћите се молим вас, господине Младићу. Ко ће сад о томе трошити речи? Зар не видите, већ је пукло по целој вароши, да је свршено ... Попустићете мало ви, а за Белану ја ћу се побринути да попусти, па ће све бити у своме реду.

СРЕЋКО

Ја госпоћо, од свога начела не устуам ни у длаку ...

НЕНА

Шта – а – а? Од начела? Каква начела?

СРЕЋКО

(Срчано)
Хоћу да имам жену за себе, а не за читав свет ...

НЕНА

Ох!

ПОЈАВА СЕДМА

Вранко и пређашњи.

ВРАНКО

(Тихо)
У девојке црвене очи. Браво, Срећко! Сад ће резерва у помоћ.
(Гласно)
Слуга сам, госпођице!

НЕНА

(Прекида хитро)
Ах, баш добро дођосте, господине Зубићу! Изведите, молим вас, Белану у салон, док ми овде свршимо ...

ВРАНКО

Овај час ћу, милостива, послужити само ...
(Приступа Срећку и шапће му на ухо)

СРЕЋКО

(Полутихо)
Па нека уђе, таман згодно!

ВРАНКО

За тренут ћу, госпођице, бити крај вас.
(Излази)

СРЕЋКО

Ја мислим, милостива госпођо, да се моја женидба не свршује између нас двоје ...

НЕНА

Истина, ја не полазим за вас,
(Срећко се клања)
али ја видим, да вас двоје нећете изаћи на крај.

СРЕЋКО

То видим и сам, али мислите ли, да можете у томе што помоћи?

НЕНА

Ох, могу жене кадшто више од мушких!

СРЕЋКО

У то неће посумњати нико, који вас, милостива, познаје. Али ко ће решавати наше размирице, кад ви не будете крај госпођице нећаке?

БЕЛАНА

Како? Зар још и то хоћете, да се сасвим одречем своје драге тантике?

СРЕЋКО

Не, ни дао Бог!

БЕЛАНА

То је сувише, то је грозно? Ја на то не могу никако пристати. Ја бих умрла без ње.

НЕНА

Умири се, молим те, драга Белана; овде се само говори о томе. Не мисли господин Младић да те закопа тамо у предграђу ...

Горњак се појављује на вратима.

БЕЛАНА

(*Меће руке на лице)*
Ох! ... Ја нећу ни поћи тамо ... Мени је милије ... код вас ... драга тетице.
(Плаче)
Ја се не морам удати ... кад већ ...

СРЕЋКО

Ја сам веома смућен; али што ћу, милостива, – ви видите да сам свему невин ...

НЕНА

Ви то називљете невино, кад се најпре испроси девојка, па јој се затим метне нож под грло, за то, што не доноси хиљаде, па ... па се онда погађа напред, колико ће слугу уштедети с њоме у кући ... па ... то није ни мало лепо ... ја то нисам очекивала од вас, господине Младићу.

СРЕЋКО

(Збуњено)
Та ја бих дао много, да се све ово није никако ни ...

НЕНА

А ко вас је гонио, да омађујете девојку љубављу ...

СРЕЋКО

Ви, да! Најпре сте смртно заљубљени у њу; иштете је за жену, па пошто се уверите, да вас девојка љуби, – да би зарад те љубави поднела и коју жртву, ви тада не знате, шта ћете све да иштете ...

СРЕЋКО

Да мене девојка љуби као што ви велите, госпођо, не би данас ни било ових речи;али ту је баш запело ...

НЕНА

Шта? Ви још сумњате? Но то ми се допада!

ПОЈАВА ОСМА

Вранко, Горњак (Улазе испод руке), пређашњи.

ВРАНКО

Простите, милостива, што вас узнемиравамо.

ГОРЊАК

(Срећку)
Ја сам вам на услузи.

НЕНА

(Тихо)
Каква је опет ово сметња, до врага?
(Гласно)
Ох, господин Горњак? У истини, ја се не сећам ...

СРЕЋКО

Да сте га позвали, је л' те, милостива? Зато молим, да изволите окривити мене, ја сам био тако слободан умолити господина Горњака, да ме потражи овде вечерас, и мило ми је, што дође баш у згодно време.

НЕНА

Ако имате што говорити, изволите у другу одају.
(Тихо)
Ово је права неприлика.

СРЕЋКО

Није од потребе; можемо и овде свршити.

НЕНА

Како? Овде? Ја одиста не разумем шта би он могао овде? ...

СРЕЋКО

Ништа од тога, да вам даде уверење, да љубав госпођичина према мени не стоји на одвећ тврдим ногама ...

ВРАНКО

(Тихо)
Шта више: иде на две штаке.

СРЕЋКО

Изволите, господине Горњаче, поновити, што сте јутрос мени рекли.

ГОРЊАК

Ја ћу говорити, ако жели госпођица ...

НЕНА

(Оштро)
Шта то значи, Белана? Ти ваљда ниси ...

БЕЛАНА

Ја сам ... драга тетице ... Ах ... ја сам ... веома несрећна!
(Плаче)

НЕНА

(Срдито)
То си читала гдегод у роману; али ја хоћу да говорим с тобом српски: Шта имаш ти с овим младићем, да он тако говори?

ВРАНКО

(Пружа руку Белани)
Изволите сад, госпођице, да вас одведем.

НЕНА

(Строго)
Није већ више од потребе, господине Зубићу.

ВРАНКО

Врло добро, милостива!
(Тихо)
Могу ја и сам из ове галибе.
(Одлази)

НЕНА

Говори! Јеси ли ти дала повода господину Горњаку, да говори овако?

БЕЛАНА

Та ви знате, драга тантика.

НЕНА

Не знам ја ништа, до то ... да ...

БЕЛАНА

Та јест ... ја сам мислила ... с вашим дозољењем ... па ...

НЕНА

Да си ти права будала!

СРЕЋКО

А зашто, милостива госпођо? Што је поклонила своје срце господину Горњаку? Та не може се девојка окривити, што љуби ...

НЕНА

Каква љубав? Будалаштине су то, – каприце! Ја сам јој већ то избила из главе. Све су девојке такве.

СРЕЋКО

То је могуће; али ја мислим, да је ту још нешто ... Нека госпођица изговори ...

НЕНА

Белана треба да слуша мене, ја сам јој место матере.

БЕЛАНА

Па ја хоћу, драга тетице ... али, видите ... кад ...

ГОРЊАК

Ви, госпођице, хоћете да пођете за господина Младића?

БЕЛАНА

Тетица то захтева.

СРЕЋКО

Ја мислим, милостива госпођо, да је тиме све речено; сад можете лако судити, да ј а нисам омађивао госпођицу вашу нећаку.

НЕНА

Ја то не велим ... али здрав разум ... па девојчина репутација ...

СРЕЋКО

Здрав је разум ту, где је здраво срце; а ја не видим, да је срце госпођичино оболело.

ГОРЊАК

А за репутацију је лако. Ја ћу је, с вашим дозвољењем, овај час узети за жену.

НЕНА

То не може бити, господине.
(Срдито)
Тога неће бити!

БЕЛАНА

(Молећи)
Драга тетице ...

СРЕЋКО

(Иронично)
Ну, милостива госпођо, како стојимо с љубављу госпођичином према мени?

ГОРЊАК

Да је о чему другоме реч, ја се не бих плео; али кад је говор о љубави, ту сам први на мети. Нека госпођица Белана рече, да ме више не љуби, ја ћу одустати ...

НЕНА

Ја вам то кажем! ... Ох! Каква је то неприлика!

СРЕЋКО

Одиста, милостива госпођо, могла је бити велика неприлика, да није господин Горњак дошао у згодан час. А кад је већ тако, ево ја ћу први разрешити овај чвор, што ћу ослободити госпођицу од њеног обећања.

НЕНА

Ох, та то не иде никако. Шта би свет на то рекао? Та врила би сутра сва варош од скандала.

ГОРЊАК

Зар ви то називате скандал, милостива, кад се ваша нећака удаје за мене? Та ја сам ...

НЕНА

О вама, господине, није овде реч ...

ГОРЊАК

Имате потпун разлог; али је о госпођици реч, а ја њу иштем ... Па кад већ она хоће ...

НЕНА

А ко вам то вели, да хоће?

ГОРЊАК

Она сама; иначе се не би обећала.

НЕНА

(Срдито)
Још и то да чујем? А кад је то било, несретнице?

БЕЛАНА

Једном на балу, драга тетице, кад сам још била код куће ... Господин Горњак тако лепо уме да игра ... па ја и не знам, како је то дошло ...

Вранко ӣрислушкује на вратима.

СРЕЋКО

Ето видите, госпођо! Па што их не пустите, да наставе даље своју игру у миру?

НЕНА

Никад! Ја не могу дозволити ...

СРЕЋКО

Како је вама воља, али свакако мене ћете пустити?

НЕНА

(Уздише)
Кад се већ никако не може ... шта ћу?

ПОЈАВА ДЕВЕТА

Вранко и ӣрећашњи.

ВРАНКО

Шта се то збило, милостива госпођо? У салону се поговара, да је госпођица Белана одустала у корист господину Горњаку.

НЕНА

Ах!

БЕЛАНА

Ах!

ВРАНКО

Мени то не може бити равнодушно, почем је Срећко мој присни пријатељ ... Ја не мислим, да ви хоћете с њиме збијати шалу?

СРЕЋКО

(Тихо)
Шта сад о в о значи?

НЕНА

(Зачуђено)
Та то није могуће!

ВРАНКО

Ја вас уверавам, милостива, да је тако. Неће већ нико да улази честитати, јер не знају право, ко је младожења.

НЕНА

(Срдито Горњаку)
Ту сплетку сте ви исплели, господине, али све узалуд по вас ...

ГОРЊАК

Уверавам вас, милостива госпођо, на моју част, да нисам. Та мени је највише стало до репутације госпођичине ...
(Правда се Нени)

СРЕЋКО

(Тихо Вранку)
Шта се збило? Та ваљда ниси ти ... ?

ВРАНКО

(Тихо Срећку)
А што не бих и ја једанпут играо једну улогу, кад је већ овде игра свако?
(Гласно Нени)
Јест, у истини вам вели, милостива госпођо, мени је веома жао, што се добро име мога друга тако зло употребљава у вашој иначе тако одличној кући.

НЕНА

(Збуњено)
Али, господине Зубићу ... Како можете и помислити, да бих ја ...

СРЕЋКО

(Тихо)
Ово је прави адут!
(Гласно)
Сад видите, милостива госпођо, ко је осрамоћен пред светом! Ви велите госпођица ваша нећака ...

ГОРЊАК

Од тога је ја ограђујем!
(Говори с Беланом)

НЕНА

(Збуњено)
Како ћу, за бога,сад да удесим ... ?

ВРАНКО

(Тихо)
Аха! Зачепили смо прст!
(Гласно)
То је врло лако, милостива! Ваља рећи отворено, да је Срећко одустао.

СРЕЋКО

(Тихо)
Ох, угурсузе!

НЕНА

Шта? То никако не иде!

СРЕЋКО

А ви реците у име Бога што је вама драго, само немојте више мучити ове две душе
(Показује на Горњака и Белану)
што чекају као осуђени на помиловање.

ГОРЊАК

Будите милостиви, милостива госпођо!

БЕЛКА

(Молећи)
Драга, добра моја тантика!

НЕНА

Та стрпите се за који дан, па ћемо видети, иде ли ...

ВРАНКО

Не може се то свакад, милостива госпођо, како бисмо м и хтели ... Узалуду се ми упињемо; кад не иде, не иде!

НЕНА

Шта не иде? Нени удовој Веселићки иде све, што год хоће.
(Даје Горњаку Беланину руку)
Ево вам је! Кад већ неће да попустите, нека вам буде ... Да видимо да л' иде ...
(Стане на салонска врата)
Молим своје госте, да нас почасте један часак њиховим присуством
(У повратку Вранку)
Сад ћете видети да иде с в е, кад се хоће и – уме.

ПОЈАВА ДЕСЕТА

Улазе гости пар по пар. Напред Бршљан и Јелка.

БРШЉАН

(Тихо Јелки)
Шта је то, Јелице? Горњак и Белана испод руке. Шта то значи?

ЈЕЛКА

(Тихо)
А шта ја знам шта значи; то зна мамица.

БРШЉАН

Да, да! Мамица је вазда тајанствена.

НЕНА

Господо и госпође, пријатељи и пријатељице! Ви знате, да је изненад најслађи зачинак у друштву. У договору са мојим новим пријатељем, господином Младићем, ја сам вам спремила ту усладу за вечерас. Ја га јуче наговорих, да се жени, а он рече, да нема срца, да га је страх, те тако се договорисмо, да проба вечерас, па видите, како је прекасно играо заручника.

ГОМИЛА

Ох, та то је изврсно, прекрасно – сасвим нова мисао –

Док траје жагор говоре.

ВРАНКО

(Тихо Срећку)
У школу код ове, мој драги!

БРШЉАН

(Тихо Јелки)
Е, гле молим те! Ко би рекао, да је све то била намештена шала. Мамица је одиста прави враг.

ЈЕЛКА

Је ли? Ех, ваља се само ње држати, па ни бригеше!

НЕНА

А сад, драги моји гости, у свој збиљи да вам представим господина Горњака, младића из отмене куће и – за мало – чиновника у нашем магистрату, као правога заручника моје Белке.

Горњак и Белка љубе руку Нени.

ВРАНКО

(Тихо)
Кад није кеца, добар је и горњак.

ГОСТИ

(Редом честитају заручницима)
Честитамо! Срећно да Бог да! Итд.

БРШЉАН

(Белки)
Е, гле сад! А ја јутрос крв и нож на њега. Али ко би врага погодио, да је све то измајсторисано? Ох, те жене су непојмљиве! Али ваља рећи, да је он најбоље играо своју улогу.

ЈЕЛКА

(Тихо)
То видим!

НЕНА

(Срећку)
Шта велите, господине Младићу, би ли смели остварити улогу, коју сте вечерас тако вешто одиграли, па да вам будем уистини проводаџиница.

СРЕЋКО

Жао ми је само, што се није обистинила ова улога.

ВРАНКО

(Тихо)
Гле, гле! Сад смо мало и безобразни.

НЕНА

Ех!
(Белани)
нисте били суђени, друга ће вас девојка можда једва дочекати. – Ништа за то! Ми смо вам свакако захвални за једну пријатну – забаву.

ВРАНКО

Одиста – изиграно
(Са значајним погледом на Срећка)
да не може бити боље. Честитам!
(Пружа му руку)

СРЕЋКО

(Смеје се)
Примам свесрдно!

БРШЉАН

(Јелки)
Мамица има право! На што ићи у позориште, кад можемо и код куће да удесимо веселу игру како ваља!

НЕНА

А сад будимо весели, моји драги гости. У трпезарији чекају нас пуне чаше, а Лака свирац стоји запет. Хајмо дакле на рад, да се не губи времена. Живила шала! Живили млади заручници!

СВИ

Живели! Живели!

Полазе пут салона.

Застор пада.

ПОГОВОР

КОМЕДИЈА *НЕСУЂЕНИ* МИЛАНА ЈОВАНОВИЋА МОРСКОГ

Неодовољно је познато да су комедију у српском 19. вијеку стварали бројни писци. Поред оних признатих и великих имена српске комедиографије, као што су Јован Стерија Поповић, Коста Трифковић и Бранислав Нушић, том низу је могуће придодати и бројне друге ауторе, данас добрим дијелом заборављене или скрајнуте у српској науци о књижевности. У раној фази стварања српске комедије (у 18. и почетним деценијама 19. вијека), радило се претежно о слободним преводима, посрбама и прерадама страних дјела (Мануил Казачински, Емануил Јанковић, Јоаким Вујић, Атанасије Николић, Константин Поповић Камераш и слично), да би у каснијим годинама превагу добиле оригиналне комедије, чији су аутори били остваренији и признатији у другим жанровима, прије свега у историјској драми, лирском пјесништву и приповиједној прози, путописима и критикама (Лазар Лазаревић, Јаков Игњатовић, Јован Јовановић Змај, Лаза Костић, Милорад Поповић Шапчанин, Милован Глишић, Дум Иван Стојановић, Милутин Илић, Мита Калић, Милан Савић, Мита Ј. Димитријевић, Мита Поповић, Драгутин Брзак, Илија Вукићевић, Михаило Милановић, Тодор Љ. Поповић и други). За ову прилику, међу свима њима, посебно издвајамо име Милана Јовановића Морског о чијем комедиографском раду ћемо детаљније говорити у нашем огледу.

Посебан, а занемарен сегмент Јовановићевог књижевног рада представља огледање у комедиографском жанру. Године 1881. штампана је "трошком књижаре Браће М. Поповића" у Новом Саду Јовановићева "шаљива игра у четири дела" Не-

суђени,[1] коју је још у рукопису наградила Матица српска, а поједини критичари тога времена су је проглашавали чак и за "најбољу српску комедију". Према доступним изворима из историје српског позоришта, *Несуђени* су постављени на сцену Народног позоришта у Београду, 8. јануара 1889. године.[2] Према поменутом попису рукописне заоставштине, који је сачинио Андра Гавриловић, остало је више скица на основу којих се може закључити да је Милан Јовановић Морски имао више започетих или планираних комедија: *Галиматија* ("весело позорије у по дејствија"), *Србадија* ("весела игра у ... дејствија"), Празно место ("весела игра у 3 чина"), *Бактерије* ("шаљива игра у три дела"), *Протува* ("весела игра у три чина"). Углавном су то биле само скице са пописом лица и кратким сижеима. Само су два комада била непосредно започета: *Бактерија* (од које је било "написано пола табака од првог чина"), те *Празно место* (од које је "остало шест полутабака израђених"). Касније су описани рукописни фрагменти Милана Јовановића Морског уништени, тако да данас немамо могућност да их прегледамо.

На тематско-мотивском плану, у равни комедиографског заплета, у моралистичким и поучним циљевима, Несуђени су сродни са комедијама Јована Стерије Поповића, те поготово Косте Трифковића које су јој непосредно претходиле. У типолошком погледу ради се о комедији нарави чији заплет је утемељен на критици малограђанског начина живота. У уводном обраћању читаоцима, Јовановић управо наглашава ту етичку и

---

1 *Несуђени*, шаљива игра у четири дела, написао др Милан Јовановић, у Новоме Саду, трошком књижаре Браће М. Поповића, 1881, 102. стр. (Сви касније цитати дјела преузети су из овог јединог досадашњег издања. Број у загради након преузетог текста, означава цитирану страну).

2 Др Петар Волк, *Писци националног театра*, Позоришни музеј Србије, Београд, 1995, стр. 485-486.

дидактичку задаћу глуме и позоришта: "Глума би била јалова дангуба, а глумац прави лакрдијаш, кад се не би у складноме облику заузимао за врлину, а окретао против порока. У томе лежи његово право посланство, и тим радом тек постају обоје правна стихија у друштву". Комична интрига заснована је на омиљеној теми женидби и удадби из интереса, која је у српској комедиографској књижевности била актуелна још од Стеријиног времена. Богата и утицајна удовица Нена Веселићка најприје уговара вјеридбу своје кћерке Јелке са свршеним правником, али сиромашним Бршљаном Сарићем, а затим на брзину жели да уговори и вјеридбу своје нећаке Белане са младим трговцем Срећком Младићем. Покушај ове друге вјеридбе условљава читаву комичну перипетију, јер ни Младић, који је у забуни најприје пристао а затим се предомислио и поколебао, ни дјевојка нису гајили узајамне емоције, а Белана као типична помодарка била је заинтересована за практиканта Мату Горњака, вјештог плесача и забављача на малограђанским баловима и дружењима. До срећног расплета доводи Младићев пријатељ Вранко Зубић, који као прави комедиографски резонер на прослави на којој су вјеридбе озваничене вјешто спашава пријатеља од тог непримјереног брака и доказује Нени Веселићки да Белана мора да припадне Мати Горњаку. Зубићево резонерско дјеловање усмјерено је у два правца. Најприје да Белана у разговору са Срећком схвати да јој брак с њим, упркос богатству, не би испунио планове о кокетном малограђанском животу, а затим да Нена Веселићка пристане да јој се нећака уда за сиромашног практиканта Мату Горњака и пропусти добру прилику какав је био Младић. На крају се, потпуно у складу са расплетом једне шаљиве игре, све завршава срећно, а Нена лаконски закључује да до тог брака није дошло јер Белана и Срећко нису били суђени једно другом.

Комедиографска композиција заснована је на тродјелној структури: са пренаглашеном експозицијом, са заплетом који је

утемељен на неочекиваним преокретима, који доприносе искакању из уобичајене животне равнотеже карактеристичне за малограђански начин живота, са комичном кулминацијом која је смјештена у четврти, завршни чин дјела, а обликована је у форми дијалошке комичне ситуације, те кратким и веома ефикасним расплетом у којем поновно долази до успостављања равнотеже и повратка на нормалну линију живота.

У оквиру развијене комедиографске експозиције, упознајемо се са друштвеном сликом свијета у којој ће се одвијати будући заплет. Према неким назнакама, као што су помињање "касине", "позоришта", "Матице", кафане "Код пужа" и слично, радило се о новосадској средини из шездесетих година 19. вијека. Двојица из скупине главних јунака комедије, трговац Срећко Младић и његов пријатељ Вранко Зубић, у уводним дијалозима расправљају, читајући новинске чланке, о свакодневним грађанским активностима, о моралним и политичким односима, о острашћеним полемикама у којима су једни "изврсни родољуби", а други се осуђују као "подле издајице", о трошењу снаге на бесплодне друштвене задатке, умјесто да се упрегну у своје послове и слично. Као једна од сензационалних новинских вијести издвојена је "објава зарука" између господина Бршљана Сарића и госпођице Јелке, чија мајка Нена Веселићка је била утицајна адвокатица и једна од сивих еминенција јавног и приватног живота тога града. Из наведеног експозиционог дијалога сазнајемо и да се практикант Мата Горњак "заљубио до грла" у Веселићкину нећаку Белану. До наговјештаја комедиографског заплета долази онога тренутка када је Веселићкин слуга, негдашњи "свирац" Лака, донио писмо Срећку Младићу у којем га његова газдарица позива на ручак. У међувремену у експозиционом дијелу комедије приказан је и долазак бившег војника, а садашњег практиканта Мате Горњака, који је од Срећка Младића тражио подршку за добијање "упражњеног места књиговође у задрузи".

До комедиографског заплета долази у другом чину. Најприје у уводној сцени, кроз дијалог двију дјевојака Јелке и Белане, сазнајемо да је Белана заљубљена у Мату Горњака, који ју је већ практично запросио на једном балу. Међутим, на самом ручку у кући Нене Веселићке, који је организован поводом зарука њене кћерке са Бршљаном Сарићем, вјешта домаћица прави неочекивани обрт и Срећка Младића увјерава да су он и Белана идеалан пар и наговара га да озваниче и њихову заруку. Младић је потпуно збуњен новонасталим сплетом догађаја и у том смушеном стању, не одупире се довољно снажно том предлогу, што се у кући Нене Веселићке тумачи као прихватање предлога. Каснији ток комедиографске перипетије, у трећем и на почетку четвртог чина, суштински усмјерава Младићев пријатељ Вранко Зубић, који у својству резонера повлачи читав низ вјештих потеза да спаси пријатеља од непримјереног брака са дјевојком која је била типична малограђанска кађиперка и која није дијелила Младићеве традиционалне назоре о породичном животу и браку, о односу мужа и жене и слично. Као спасоносно рјешење за развргавање тих зарука и спречавање склапања тог брака појављује се Мата Горњак, који је и сам био заљубљен у Белану и који, кад је чуо да други жели да му преотме дјевојку, долази код Срећка Младића и позива га на двобој, тражећи тако задовољење правде.

До комичне кулминације у комедиографском заплету долази у четвртом чину, приликом саме вечере која је била организована у част нове заруке. Вранко Зубић за остварење свога плана придобија и увријеђеног Мату Горњака, који пристаје да се бори за остварење своје љубави са Беланом. Зубић савјетује Младића да започне разговор са Беланом о томе шта очекује од ње у будућем браку (да се брине о мужу и трговини, да буде чувар њиховог добра и имовине, да се брине о његовом оцу, да му роди дјецу и стара се о њиховом одрастању и слично), а да у том тренутку у Веселићкину кућу дође непозван Мата Горњак.

Управо у тој режираној кулминативној сцени, која је утемељена на комичној дијалошкој ситуацији, долази до неочекиваног, а за Младића и Вранка Зубића жељеног, преокрета. Дјевојка незадовољна захтјевима будућег мужа, поготово чињеницом да више не би могла да води свој малограђански и помодарски начин живот, долазак Мате Горњака види као спасоносно рјешење и признаје Младићу да не жели брак с њим већ са Горњаком.

Пошто су само то жељно и очекивали, Младић и Зубић, а затим и Белана и Горњак, у кратком и ефектном расплету, успијевају да наговоре Нену Веселићку да прихвати те нове заруке. Послије краћег опирања, Веселићка прихвата наведене разлоге и признаје да Младић и Белана нису били једно за друго "суђени", а након тога објављује нове заруке, чиме су услишене жеље свих актера заплета и након чега је поновно успостављена нормална линија живота.

Мада је у *Несуђенима* карактеризација комичних јунака стављена у други план, а доминантно мјесто припада грађењу комедиографске интриге, у дјелу се појављује више интересантних комичних маски. Нарочито издвајамо маску комедиографског резонера, обликовану у лику Вранка Зубића, те маску интриганткиње, која је обликована у лику удовице Нене Веселићке. Њено комично обликовање је утолико интересантније што на крају комедије добија понешто од маске заблудјеле особе, која не вољно пристаје да њени планови буду осујећени и да се ствари врате на пређашњу линију живота. Комичне маске у појединим успјешнијим примјерима попримају и елементе продубљенијих комичних карактера. Такви су ликови Срећка Младића и Вранка Зубића. При чему, Младић доживљава најпотпунију комичну трансформацију, од заблудјеле и збуњене јединке, која замало упада у вјешту интригу Нене Веселићке и ступа у малограђански брак са дјевојком Беланом,

према којој не само да не гаји емоције, него са којом не дијели ниједну моралну вриједност, до вјештог резонера, који уз помоћ осмишљене интриге свога пријатеља Вранка Зубића, разувјерава и Белану, а затим и њену туторку Нену Веселићку, да брак нипошто не би требало да склопе, а да дјевојка много више жели да се уда за практиканта Мату Горњака. Остали јунаци, поготово Бршљан Сарић, Мата Горњак, а затим и Јелка и Белана, носе маске пасивних помагача, који учествују у интригама, али нису креатори или носиоци комичних заплета. Комично обликовање Мате Горњака је нешто успјешније, јер он постаје активни помагач у кулминативној сцени комедије, а иза његове комичне маске постоје и дискретне назнаке специфичног комичног карактера заснованог на спајању психолошких црта "крутог војника", са особинама "наивног љубавника" и "романтичног идеалисте". Вриједно је поменути добро обликовану маску "оговарачице" Евенке Мешићке, коју можемо посматрати као литерарну претходницу Матавуљеве "шјора-Терезе" (из приповијетке *Нови свијеш у сшаром Розоїеку*) или Сремчеве "фрау-Габријеле" (из романа *Пой Ћира и йой Сйира*), те маску "слуге" која припада некадашњем "свирцу" Лаки, а каснијем слуги у кући Нене Веселићке, која је само скицирана, али чији комични потенцијали, на жалост, нису реализовани и искориштени на прави начин.

Пошто је у *Несуђенима* доминантна интрига, посебан значај за комедиографске заплете има обликовање комичних ситуација[3]. Јовановић читаву комедију гради на комичној ситуацији заснованој на "интерференцији серија", тј. напоредном низању и укрштању комплементарних догађаја проистеклих из двије вје-

3 О комичним ситуацијама опширно: Анри Бергсон *О смех. Есеј о значењу смешноѓ*, превео Срећко Џамоња, Издавачка књижарница Светислава Б. Цвијановића, Београд, 1920, стр. 49-75.

ридбе у кући утицајне сплеткашице Нене Веселићке. У оквиру тога, појављује се више комичних ситуација проистеклих из неочекиваних преокрета у радњи. Тако је, између осталог, обликована и кулминативна сцена у комедиографском заплету, када долази до одустајања од вјеридбе Срећка Младића и Белане. Бројне су и оне комичне ситуације које су засноване на забунама у личностима јунака. Нарочито издвајамо примјере са Матом Горњаком и Срећком Младићем, а веома успјешно су остварени кроз спајање комичних ситуација са облицима језичке комике засноване на поступку "физиологизације исказа". Посебно су увјерљиве комичне дијалошке ситуације, у којима кроз размјену полемичких реплика долази до неочекиваних обрта, те до својеврсних разоткривања непријатних истина и рушења илузија главних актера комедије. Таква је сцена из комедиографског расплета у којој Срећко Младић, Вранко Зубић, Мата Горњак и Белана, увјеравају Нену Веселићку да пристане на промјену зарука и да, упркос томе шта ће рећи свијет, удовољи жељама младих.

Мада нису превише разноврсна, могло би се казати да су језичка средства комичног у *Несуђенима* брижљиво обликована и искоришћена. Почињемо од издвајања амблематичних имена комичних јунака, а међу њима је необично добро погођено име младог и сиромашног правника Бршљана Сарића, који женидбом (или боље речено "удајом") са богатом Јелком и усељавањем у кућу њене мајке, утицајне Нене Веселићке, жели да побјегне од сиромаштва, да се ослободи бројних непријатних позајмица, те да стекне друштвени углед и име достојно поштовања. Управо зато, Вранко Зубић, кад је чуо за вијест о вјеридби, Бршљанову судбину подругљиво коментарише кроз парафразу ироничне изреке: "Вије се као вити бршљан око своје јаче Јеле". Срећко Младић у форми шаљиве изреке казује Вранку Зубићу кад ће се вратити са ручка из куће Нене Веселићке: "Ти кад хоћеш, а ја кад ме пусте". Мата Горњак подруг-

љиво у форми изреке објашњава Бршљану Сарићу да је његова позиција у кући Нене Веселићке као онога "деветог у плугу". У складу с тим, Јовановић често употребљава и комичне језичке каламбуре да би показао право стање у коме се налазе поједини јунаци. Кад је сазнао за вијест о вјеридби, Срећко Младић као потенцијали удварач госпођице Јелке, те као повјерилац значајних новчаних позајмица Бршљану Сарићу, наглашава да је "добио несравњено више тиме што је изгубио". Честа су и комична поређења. Вранко Зубић, госпођу Нену Веселићку назива "старом квочком", а њену кћерку "Ненино пиле". Гајдаш Лака за "нове сватове", који више на свадбе не зову свирце и не возе се на кочијама, каже да сви иду пешице "као да воде медведа по вашару". Када је Срећко Младић добио писмо Нене Веселићке написано старом ортографијом, Вранко то подругљиво коментарише: "С правописом, како видим, не иде тако брзо код наших женских, као с модом".

Јовановић често користи и облике дијалошких и монолошких каламбура, кроз специфични поступак комичне "физиологизације исказа", тј. кроз говор који је лишен сваког смисла и значења, а који јасно указује на забуне у којима се налазе поједини јунаци.[4] Нарочито је тако на упечатљив начин приказано стање у коме се налазио Мата Горњак, у друштву младића Срећка и Вранка, пошто је сазнао да је дјевојка Белана, у коју је био заљубљен, обећана Срећку Младићу: "Имате разлог... ја сам... али госпођа Веселићка... да... тако је кад човек...". Сличне дијалошке каламбуре изговара и Срећко Младић у разговору са дјевојком Беланом, пошто га је Нена Веселићка обрлатила да би требало да постане вјереник њене нећаке и слично. Поједине дијалошке реплике обликоване су у форми "говора у

---

4 О језичким облицима комике опширно: Владимир Јаковлевич Проп, *Проблеми комике и смеха*, превео: Богдан Косановић, Дневник-Књижевна заједница Новог Сада, Нови Сад 1984, стр. 105-120.

страну" ("за себе"), а најчешће у облику заједљивих инвектива разобличавају поступке или карактер саговорника. Лака "свирац" за торокушу Евенку Мешићку "тихо" казује: "Ово је она вештица што телали да моја жена не уме бацати карте, зато што је рекла да јој је црн гост у кући... Ајд', ајд'! Скоро ће теби Лака засвирати на даћи".

Упркос томе што није имао способност за продубљеније комичне карактеризације јунака, што је мотивација појединих поступака или интрига невјешто конструисана, Јовановићев комедиографски смијех је ведар и доброћудан, а проистиче из појединих добро скицираних комичних маски јунака, те успјешне језичке комике. Поучна димензија Јовановићевог комедиографског смијеха нарочито долази до изражаја у исказима о женидбама и удадбама из интереса, о аномалијама малограђанског живота, о женској поткондирености и превртљивости, о мушкој лаковјерности, о деградацији свих моралних вриједности и других елемената породичног и брачног живота, у чему је истински сљедбеник Стеријине, а касније и Трифковићеве комедиографије. Јовановић је превасходно био путописац, а расипао је књижевну снагу и на друге облике писања, али је показао и примјеран осјећај за комично, отуда ово његово једино у цијелости завршено и сачувано комедиографско дјело на лијеп начин употпуњује књижевно-историјску слику о српској комедиографији друге половине 19. вијека.

Горан Максимовић

МИЛАН ЈОВАНОВИЋ МОРСКИ
(1834-1895)
Живот и рад

Мало је српских писца 19. вијека који су пропутовали толике просторе и упознали тако различите народе, њихове културе и обичаје, као што је био Милан Јовановић Морски. Рођен је у Јарковцу (у Банату), 12. априла 1834. године, у трговачкој породици и крштен под именом Манојло, које је касније преименовао у Милан. Основну школу учио је у родном мјесту, нижу гимназију у Вршцу, а вишу гимназију у Темишвару и Пешти (1854). Студије медицине завршио је у Бечу (1854-1865). Као студент активно је учествовао у оснивању српског ђачког књижевног друштва *Зора* у Бечу у јесен 1863. године и био је први његов предсједник. Радило се о дружини која је одиграла пресудну улогу у каснијем покретању Уједињене омладине српске у Новом Саду. Приликом прославе Вуковог рођендана, те обиљежавања педесетогодишњице његовог књижевног рада, на Митровдан 1863. године, Јовановић је у име српске бечке омладине одржао бесједу. На Вуковој сахрани, 29. јануара 1864. године у Бечу, био је међу петорицом студената који су понијели ковчег са његовим посмртним остацима до раке на Санкт-Марксовом гробљу. "Има података да је у доба студија боравио у Црној Гори, а из његовог писања могло би се закључити да је у то доба такође походио Париз и Трст" (Иво Тартаља).

У Бечу се оженио образованом и племенитом дјевојком Терезом Лабор (умрла је у Београду 1893. године), касније наставницом њемачког језика у Вишој женској школи у Београду. У браку су имали сина Младена. Прије завршетка студија, Јовановић је дошао у Београд 1865. године, гдје је добио мјесто хонорарног професора Хигијене и Судске медицине на Великој школи (1865-71), те на Вишој женској школи и Богословији (1865-70) и у реалци (1866-67). У јуну 1867. завршио је медицину у Лајпцигу, а већ у августу је стекао и докторат медицинских наука, тако да је од тада уз своје име, на свим књижевним и стручним, медицинским радовима, потписивао и докторску титулу. Изабран је за члана Српског ученог друштва 1869. године. Београд је напустио 1871. године и преселио се у Нови Сад, незадовољан што његови предмети нису добили статус редовне катедре на Великој школи. У Новом Саду је био директор ниже гимназије, а активно је радио и као љекар, те на културном плану као члан управе и потпредсједник Матице српске (1872-74), заједно са Јованом Бошковићем и Костом Трифковићем. Узео је и значајног учешћа у политици, тако да је 1874. изабран за посланика на Српском народном црквеном сабору у Сремским Карловцима. Његовом драмом *Демон* отворена је у Новом Саду зграда Српског народног позоришта (1872).

Незадовољан политичким односима, а и због ослабљеног здравља, прешао је у Херцег Нови, гдје је радио као општински љекар, те као предавач у Поморском средњошколском заводу Србина, од 5. октобра 1875. до 12. јуна 1876. године. У љето исте године, за вријеме Српско-турских ратова, боравио је на Цетињу, а по свршетку бојева, прихватио је понуђену љекарску службу код паробродског друштва Лојд, са породичним боравиштем у Трсту, на чијим бродовима је у току четири године пропутовао многе земље и континенте, све до Индије, Сингапура и Кине. Љекарску службу на бродовима закратко је прекинуо када се вратио на Цетиње након поновног отпочињања

Српско-турских ратова, а зиму 1877-78. године провео је у Напуљу у пратњи кнегиње Милене и престолонасљедника Данила, да би иза тога остао на Цетињу све до краја љета 1878. године.

У Србију се вратио 1882. године, када је именован за љекара на жељезничкој прузи у изградњи, тако да је двије године живио у београдском селу Ропочеву. Потом је радио као општински љекар у Београду, да би од 1888. био постављен за редовног професора Хигијене у Војној академији, а предавао је и у Вишој женској школи и у Учитељској школи. Учествовао је у Српско-бугарском рату 1885-86. године, о чему је оставио у рукопису записе под насловом *Моје успомене из Српско-бугарског рата*. У том раздобљу се интензивно посветио књижевном раду, а између осталог уређивао је часопис *Отаџбина* (1891-92), те учествовао у оснивању Српске књижевне задруге 1892. године, у чијем првом колу је објављен Јовановићев путопис *С мора и са сува*. Редовни члан Српске Краљевске академије наука постао је у новембру 1892. године. Умро је напречац у Београду, 25. маја 1896. године, а сахрањен је на Новом гробљу.

Иако је ситније радове почео писати још као гимназијалац, а прве пјесме, које из данашње перспективе дјелују неувјерљиво и слабо, објавио је 1859. године, Јовановић је као први озбиљан рад, који га је увео у свијет књижевности, издвајао чланак "Наша критика", објављен у *Летопису Матице српске* 1864. године. Затим је дошла његова негативна оцјена Змајевог препјева Љермонтовљевог *Демона*, након чега је услиједила дуготрајна оштра полемика са Јованом Туроманом у листу *Даница*, који је устао у одбрану Змајевог препјева. Поред више запажених позоришних, музичких и књижевних критика, огледа и расправа (објављиваних у *Матици, Јединству, Позоришту, Српским новинама, Летопису, Вили, Јавору, Младој Србадији, Српској зори, Отаџбини, Српским илустрованим новинама, Гласу Црногорца*), а као најзначајније издвајамо рас-

праву "Поглед на драмску литературу о Косову", те приступну академску бесједу "Поглед на индијску драму", за Јовановићев књижевни рад можемо рећи да је најпотпуније остварен у драмама и путописима.

Као драмски писац Јовановић је био сљедбеник Шекспирове драматургије (Андра Гавриловић). На тематском плану био је настављач српске национално-историјске драме прве половине 19. вијека, те равноправни стваралац романтичне драме, седамдесетих и осамдесетих година, уз Ђуру Јакшића и Лазу Костића. У многим сегментима књижевне мотивације и композиције, Јовановићеве драме данас изгледају недовршено, али завређују поновну пажњу и критичка тумачења. Као најзначајнију издвајамо историјску драму *Краљевска сеја* (написану 1864. а објављену 1872), везану са српско-бугарске односе из времена Стефана Дечанског и бугарског цара Михаила, који је био ожењен Стефановом сестром Аном-Недом. Поред тога, објавио је и драмску алегорију *Демон* (1872), те драмску билогију: *Сан на јави* (1874) и историјску драму *Крстоносци* (1897). Написао је и комедију *Несуђени* (1881). Превео је у стиховима Шекспирову шаљиву игру *Мера за меру,* а објављена је у наставцима у *Летопису Матице српске* 1882. године.

Путописна књижевност је ипак била оно у чему је био најбољи. Написао је више дјела о градовима, континентима и народима које је упознао на бројним путовањима у раздобљу од 1876. до 1882 године. Објављивао их је најприје у часописима (*Српска Зора, Српске илустроване новине, Јавор, Летопис Матице српске, Отаџбина, Бранково коло*), а затим су добили и посебна издања: *С мора и са сува* (СКЗ, 1892), *Тамо амо по Истоку* (СКЗ, свеска прва, 1894. и свеска друга, 1895), *Горе доле по Напуљу* (СКЗ, 1898. године). Као и код његовог претходника Љ. Ненадовића, Јовановићев путописни поступак карактерише наглашена симбиоза умјетничког и документарног, тј. укрштање казивања о догађајима и људским судбинама ко-

јима је био непосредни свједок на путовањима, те снажних путничких импресија о далеким просторима, земљама и људима, са историјским реминисценцијама и географским студијама континената са којима се сусретао. Остали путописни записи и црте, остали су расути по периодици: "Слике из Херцеговачког устанка", "Поглед на море", "Тешки дани", "Из далека", "Концерат на мору", "Псевдо-Набоб", "Трагедија и комедија", "Кап у море", "Крв није вода".

Јовановић је написао и велики број есеја из културне прошлости. Издвајамо: "Један листак из културне повести наше", "Гангес и Јордан", "Прилог историји купања", "О музици", "Човек и тице селице", "Море", "Породично гнездо" и слично. Написао је више козерија и фељтона из савременог живота, међу којима издвајамо "Љубавна писма" и "Галебове", који су објављени у новосадском *Јавору* (први фељтон 1874. године, а други фељтон 1879. године). Томе можемо додати и три приче објављене у *Отаџбини* 1881. године: "Гардиста", "Полицијски надзор" и "По моди удаја"; као и три приче: "Из мога свежња" (*Војислављева сйоменица*, 1895), те "Чаробна ружа" и "Чаробна свирала", које је објавио из пишчеве заоставштине Андра Гавриловић у *Искри* (1898). Гавриловић је одмах након изненадне смрти Милана Јовановића Морског имао прилику да прегледа сву његову рукописну заоставштину о чему је и оставио прецизан извјештај у тексту "О посмртним рукописима дра Милана Јовановића", који је објављен у *Бранковом колу* крајем 1896. године. Посебно мјесто у Јовановићевом раду припада бројним стручним и поучним чланцима, расправама и школским уџбеницима из медицине, хигијене и хемије, који су били посвећени просвећивању здравствене културе и подизању општег народног здравља. Драгоцјене библиографске податке о књижевним и медицинским радовима Милана Јовановића Морског преузели смо из необјављене рукописне грађе др Станише Војиновића.

Горан Максимовић

НАПОМЕНА ПРИРЕЂИВАЧА

Приликом приређивања за штампу "шаљиве игре у четири дела" *Несуђени* Милана Јовановића Морског, настојали смо да останемо вјерни изворном, првом издању дјела из 1881. године. Одступања су присутна само у оним дијеловима који су усаглашени са савременом правописном нормом. То се односи на састављено и растављено писање ријечи, једначење сугласника по звучности и по мјесту творбе, писање великог слова, интерпункцију (запета, тачка, црта, цртица, апостроф).

Милан Јовановић Морски је досљедно употребљавао запету у зависним реченицама са везником *да*, као и у односним реченицама, али је неуједначено писао у синтаксичким конструкцијама као што су именице у вокативу и набрајања. Модалне ријечи често није одвајао запетом (*дакле* и сл). Супротни везник *али*, као и супротне реченице са везником *али*, рјечцу ама и слично, најчешће нису одвојене запетом, што је у нашем издању усклађено са савременом правописном нормом и нужностима логичке интерпункције.

У дијалошким исказима који су прекинути саговорниковом репликом, Морски је умјесто тачке стављао црту, као особен интонационо-семантички знак, па је то досљедно поштовано и у нашем издању. Употреба апострофа је недосљедна и неуједначена. У ријечима које су нормиране с покретним самогласником (у значењу са/с), апостроф је изостављен (*с' млађим, с' крајем, с'оном, с' тога, с'правног, с' ким, с' тобом.*). У тексту су присутна и губљења вокала у средини ријечи (*дошо, осто, пошо, посо, ко, мого..*), што је задржано и у нашем издању као посебна говорна особина јунака и слично.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије

821.163.41–2
821.163.41.09–2 Јовановић Морски М.
821.163.41:929 Јовановић Морски М.

ЈОВАНОВИЋ Морски, Милан 1834–1895
Несуђени : шаљива игра у четири дела /
Милан Јовановић Морски ; приредио Горан Максимовић –
Београд : Музеј позоришне уметности Србије, 2011
(Петроварадин : Алфаграф). – 128 стр. : ауторова слика ;
15 cm. – (Библиотека Драмска баштина ; кола 13, књ. 2)

Тираж 300. – Стр 112–121: Поговор / Горан Максимовић. –
Стр. 122-126: Милан Јовановић Морски / Горан Максимовић.
– Напомена приређивача: стр. 127.

ISBN 978–86–80629–55–1

а) Јовановић Морски, Милан (1834–1895)

COBIS.SR–ID 183913484

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

ТРИНАЕСТО КОЛО

Књига 1
Мојсеј Живојиновић
СКИТНИЧКА КОНФУЗИЈА
или
НЕСТОРОВО ПОКАЈАНИЈЕ

Књига 2
Милан Јовановић Морски
НЕСУЂЕНИ

Књига 3
Мита Калић
ОБМАНА

Књига 4
Драгомир Брзак, Стеван Сремац
ИВКОВА СЛАВА

Књига 5
Александар Илић
КАБАРЕТ КОД
"ДВЕ ХЕМИСФЕРЕ"